

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie Corona heeft op 24 juni 2026 **mevrouw Kalverboer** als getuige gehoord.

Voorzitter: De Kort

Griffier: Rijkers

Aanwezige leden van de commissie: Huidekooper, De Kort, Lammers, Mutluer en Poortman.

Aanvang 10.00 uur.

De **voorzitter**:

Ik open de vergadering. Het is vandaag woensdag 24 juni 2026. Aan de orde is een openbaar verhoor van de parlementaire enquêtecommissie Corona.

Ik verzoek de griffier om de getuige naar binnen te leiden.

(Mevrouw Kalverboer wordt binnengeleid door de griffier.)

De **voorzitter**:

Van harte welkom, mevrouw Kalverboer. Dan wil ik nu de pers even de gelegenheid geven voor een kort fotomoment.

(Er worden enkele foto's gemaakt.)

De **voorzitter**:

Corona was een pandemie die begin 2020 leidde tot een wereldwijde crisis. Ook voor de Nederlandse samenleving waren de gevolgen zeer ingrijpend. Het kabinet nam maatregelen die ons troffen in het dagelijks leven. Ook de Tweede Kamer had een belangrijke rol in die besluitvorming. Als parlementaire enquêtecommissie Corona zijn wij ingesteld om met een grondige, breedgedragen terugblik vanuit de Tweede Kamer te komen op die coronaperiode, om te leren voor een eventuele volgende pandemie of langdurige crisis.

Mevrouw Kalverboer, u bent opgeroepen als getuige. Deze hele week staat in het teken van de sluitingen in het onderwijs, maar ook van de impact op

kinderen en jongeren. Daarom bent u opgeroepen als getuige bij de enquêtecommissiecorona.

Dit verhoor vindt plaats onder ede. U heeft ervoor gekozen de belofte af te leggen. Ik verzoek u met de belofte te bevestigen dat u de gehele waarheid en niets dan de waarheid zal zeggen. Ik wil u vragen te gaan staan.

(In handen van de voorzitter legt mevrouw Kalverboer de belofte af.)

De **voorzitter**:

U staat onder ede. U mag weer gaan zitten.

U bent de nationale Kinderombudsvrouw. Dat is de reden dat we juist deze week dit verhoor met u gaan afnemen. Heeft u voordat we dat gaan doen nog vragen aan de commissie over dit openbare verhoor?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nee.

De **voorzitter**:

Oké. Dit verhoor zal worden afgenomen door de collega's Mutluer en Huidekooper. Het kan zo zijn dat ik een enkele aanvullende vraag ga stellen. We hebben veel te vragen, dus laten we beginnen. Voor het eerste onderwerp geef ik graag het woord aan collega Mutluer.

Mevrouw **Mutluer**:

Mevrouw Kalverboer, van harte welkom. Vanaf 2016 bent u Kinderombudsvrouw. Voordat we met u ingaan op uw rol als Kinderombudsvrouw tijdens de pandemie, hebben we gewoon een aantal algemene vragen. Laten we beginnen met de functie van Kinderombudsvrouw. Kunt u kort vertellen wat een Kinderombudsvrouw doet?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, nou, we hebben het instituut Kinderombudsman en we hebben de wettelijke taak om te bevorderen dat kinderrechten in Nederland worden nageleefd. In de wet staan dan vier subtaken die we uit moeten voeren. We moeten kennis verspreiden over het Kinderrechtenverdrag. We geven gevraagd en ongevraagd advies aan de regering en het parlement over wetgeving die en beleid dat kinderrechten raakt. We doen de

klachtbehandeling rond zaken die ook weer kinderrechten raken. We zijn bevoegd over private en publieke organisaties die een wettelijke taak hebben ten aanzien van kinderen. En we houden toezicht op tweedelijnsklachtbehandeling.

Mevrouw **Mutluer**:

Wat zijn dat?

Mevrouw **Kalverboer**:

We houden toezicht op tweedelijns... Ja, tweedelijnsklachtenprocedures. Dus: hoe doet men het in de jeugdzorg? Hoe is daar het klachtrecht georganiseerd, of hoe is dat georganiseerd in de gezondheidszorg of in het onderwijs? Gaat dat goed? Wat voor mij heel belangrijk is – dat staat ook in de wet – is dat ik bij alles wat ik doe rekening hou met de ontwikkeling en de visie van kinderen zelf. Dat is de reden dat ik bij al mijn taken kinderen zal bevragen over wat er nodig is of hoe ik mijn taken moet uitvoeren. Dat is het dus in het kort.

Mevrouw **Mutluer**:

Als ik het goed begrijp, is dat een zeer breed pakket ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

Mevrouw **Mutluer**:

... als het gaat om kinderrechten, waarbij u onder andere gevraagd en ongevraagd advies verstrekt en aan klachtenbehandeling en kennisoverdracht doet. U valt dan binnen het instituut Kinderombudsman.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, je hebt ... Nou ja, ik val binnen de Wet Nationale ombudsman. Er is heel erg over gesteggeld of dat onderdeel moest zijn van de Nationale ombudsman, de Kinderombudsman. Ik ben substituut-ombudsman van de Nationale ombudsman, dus ik zou hem mogen vervangen, maar dat doe ik niet. Maar ik ben als Kinderombudsman volstrekt onafhankelijk. De Nationale ombudsman mag mij dus ook geen opdrachten geven en ik ben alleen maar aan de Tweede Kamer verantwoording schuldig over wat ik gedaan heb. Ook opdrachten krijg ik eigenlijk niet. Maar gevraagd en ongevraagd advies geven doe ik dus wel.

Mevrouw **Mutluer**:

Het is goed om uw onafhankelijke positie nu goed voor het voetlicht te brengen. U staat dus ook niet onder een minister.

Mevrouw **Kalverboer**:

Nee.

Mevrouw **Mutluer**:

En u kunt gewoon handelen naar bevinden. U zei net: ik kijk ook naar de visie van kinderen zelf. Mijn vraag daaromtrent is hoe u dan die contacten met de kinderen onderhield, in het algemeen. Hoe onderhoudt u dat?

Mevrouw **Kalverboer**:

Sowieso altijd?

Mevrouw **Mutluer**:

Sowieso altijd.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, nou, een van de dingen die ik heb geïntroduceerd vanaf dat ik begonnen ben, is dat wij kinderen digitaal vragen. Om de twee jaar vragen we kinderen naar kwaliteit van leven en vragen we ze om hun leven een cijfer te geven. Ik ben ook hoogleraar. De vragenlijsten die we gebruiken, zijn valide en betrouwbaar. We weten dat kwaliteit van leven voorspellend is voor welzijn. Wat, denk ik, de grote kracht is van wat we, in ieder geval in de periode dat ik er was, gedaan hebben, is dat we iedere twee jaar zo veel mogelijk kinderen bevraagd hebben over hoe hun leven eruitziet. We hebben altijd gevraagd: wat zou jij nou doen als je de Kinderombudsman of -vrouw zou zijn? We hebben ook gevraagd: wat gaat er goed en wat gaat er minder goed? We hebben kinderen ook gevraagd naar hun leefsituatie. Kinderen konden bijvoorbeeld aangeven "thuis bij ons is er te weinig geld", "ik heb zelf problemen", "mijn ouders hebben problemen", "bij ons thuis wordt er geslagen, geschopt en gescholden" of "mijn ouders zijn gescheiden, maar ze praten niet meer normaal; ze kunnen niet meer normaal met elkaar omgaan". Zo zijn er nog een paar groepen, maar dat betekent dat we inmiddels, van 2016 tot nu, iets van 13.000 reacties van kinderen hebben op deze vraagstukken.

Wat we nu in het afgelopen jaar hebben gedaan, zijn wat wij "tienjaarstudies" noemen. We kijken hoe dat in de afgelopen tijd is

veranderd. Welke kinderen geven hun leven een onvoldoende en welke kinderen geven hun leven een voldoende? Daardoor hebben wij een beeld van hoe het met kinderen gaat, over de tijd, maar ook binnen groepen, en kunnen we groepen met elkaar vergelijken. Alvast even over deze enquêtecommissie: ik heb geprobeerd om toch even te kijken hoe het ging met kinderen voor corona, wat we zagen bij bepaalde groepen tijdens corona en wat we nu zien, want daar gaan ook vragen over.

Mevrouw **Mutluer**:

Daar gaan we het uitgebreid met u over hebben, maar even terug. Ik ben benieuwd hoe u dan aan de contacten met die kinderen komt. U zei net dat er 13.000 reacties waren.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, dat zijn de kinderen die online met ons in gesprek gaan, maar natuurlijk doen we ook werkbezoeken. We gaan naar kinderen toe. Tijdens corona hadden we tien werkbezoeken gepland, maar die zijn voor een heel groot deel fysiek niet doorgedaan. We hebben geprobeerd een aantal daarvan digitaal te doen. Verder zijn de contacten met kinderen ook gewoon de contacten met kinderen die zelf contact met ons opnemen.

Mevrouw **Mutluer**:

Daar kom ik zo even op terug.

Mevrouw **Kalverboer**:

Oké, prima.

Mevrouw **Mutluer**:

Wij zijn nog even algemeen bezig met uw rol als Kinderombudsvrouw. U gaf net aan dat u onderzoek deed – ik neem aan ook voor de coronaperiode – ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Jazeker.

Mevrouw **Mutluer**:

... naar hoe het leven eruitziet voor kinderen, wat er goed gaat, wat er minder goed gaat en de thuissituatie. Waren dat tegelijkertijd de belangrijkste onderwerpen die speelden voordat de coronaperiode begon?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, voor corona zagen we altijd een top drie. Onderwijs stond altijd hoog in de top drie van waar de problemen liggen. Jeugdhulp, jeugdzorg staat ook altijd hoog, in de top drie. Complexe scheidingen, gezag en omgang staan ook hoog in de top drie.

Mevrouw **Mutluer**:

Wat bedoelt u met "hoog in de top drie"?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, we hebben een soort lijst van: waar komen de meeste klachten over, over welke zaken? Er zijn zo'n 2.000 zaken per jaar die tot ons komen. Sommige mensen willen alleen maar doorverwezen worden, maar sommige mensen komen echt met klachten. Als je kijkt waar die over gaan, dan zie je dat die over jeugdzorg, onderwijs en gezag gaan. Dat zijn altijd de grootste onderwerpen. Natuurlijk hebben we het ook over armoede van kinderen. We komen ook zaken rond gezondheid tegen. We doen dingen rond kinderen die in het strafrecht zitten. Het is heel breed, maar de drie die ik net noemde, steken er altijd bovenuit.

Mevrouw **Mutluer**:

Dat is duidelijk. In 2020 was de coronapandemie. Dat brengt ons natuurlijk bij de vraag hoe u uw rol zag veranderen tijdens de pandemie. U zei net al: we hadden werkbezoeken, maar die gingen niet door. Kunt u even voor ons, voor onze beeldvorming beschrijven hoe uw rol wijzigde?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, wat wij toch wel ... Kijk, net als iedereen moesten wij wennen aan die nieuwe coronarealiteit, maar wij zijn al wel snel overgegaan tot iemand speciaal vrijmaken voor corona. Er was een stagiaire die zich ook speciaal met het dossier corona bezighield. Dan kom je meteen op de eerste schoolsluiting, maar enkele dagen later zijn wij al met het eerste bericht naar buiten gekomen voor ouders, waarin we zeiden: "De situatie verandert. U heeft uw kinderen thuis. Dat geeft waarschijnlijk meer stress. Dat is normaal". We hebben dus eerst al een nieuwsbrief gemaakt, voor ouders, voor kinderen. We hebben gekeken hoe we zo veel mogelijk mensen goed konden informeren over waar ze terecht konden. Dus wat we eigenlijk direct al of al heel snel merkten, was dat kinderen niet boven aan de prioriteitenlijst stonden van iedereen die zich met corona bezighield, die zich officieel met corona bezighield.

Mevrouw **Mutluer**:

Dat is echt de beginperiode?

Mevrouw **Kalverboer**:

Meteen al.

Mevrouw **Mutluer**:

Meteen al. Waar merkte u dat aan?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, er was geen goede informatie voor ouders en kinderen over bijvoorbeeld die schoolsluiting en over wat dat thuis zou kunnen betekenen voor mensen als gezin of waar je rekening mee moest houden, dat soort dingen. Informatie vanuit de overheid kwam er niet. Daar zijn wij al snel mee begonnen.

Mevrouw **Mutluer**:

Kon u daarmee ... Want u zei: via nieuwsbrieven gingen wij de contacten onderhouden met ouders. Ik neem aan ook die met kinderen.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

Mevrouw **Mutluer**:

Maar bereikte u daarmee alle ouders dan wel alle kinderen?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nee, we bereikten natuurlijk niet alle ouders en alle kinderen. Dat is ook het lastige van zo'n instituut zijn. In Den Haag kent men de Kinderombudsman behoorlijk, maar als je nu kijkt naar heel Nederland, zie je dat de bekendheid veel minder groot is. Je ziet wel dat de mensen die over het algemeen meer in de knel zitten, eerder de Kinderombudsman kunnen vinden. Wij bereikten natuurlijk niet iedereen, maar dat kan ook niet. Kijk naar de formatie van de Kinderombudsman als organisatie. Wij hebben misschien 20 fte als Kinderombudsman, dus wij hebben niet de rol waarmee we iedereen kunnen bereiken. We hebben in die tijd ook bijvoorbeeld contacten gelegd met anderen. Ik heb regelmatig afgestemd met bijvoorbeeld de bestuurder van de Kindertelefoon. Die bereiken veel meer kinderen. Die hebben veel dagelijkse contacten. We hadden het dus over: wat kom je tegen, wat is er nodig en hoe breng je dingen naar buiten? Je deed het dus veel meer via

anderen, die grotere groepen bereikten. Maar ik heb nu wel in de voorbereiding gehoord dat bijvoorbeeld een journalist die heel veel contacten heeft gehad en die corona echt heel goed volgde, zegt: ik hoor terug dat de Kinderombudsman helpend is geweest in de boodschappen die naar buiten zijn gegaan. Op die manier bereikten we, denk ik, dus wel andere organisaties, zoals onderwijsorganisaties en andere bestuurders, die wel weer meer in contact met kinderen stonden.

Mevrouw **Mutluer**:

Een nieuwsbrief lijkt me vrij karig. Waar ik ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Dat was niet het enige wat we deden, hoor.

Mevrouw **Mutluer**:

Vandaar dat ik de vraag even op deze wijze stel, want ik wil weten hoe u uiteindelijk ook op de hoogte bleef van hoe het met kinderen ging.

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, wat wij heel snel hebben gedaan, is een quickscan, de quickscan corona. We zouden in november 2020 uitkomen met een rapport dat we Thuis in 2020 noemden. We zouden die dataverzameling ergens in augustus-september beginnen. We hebben die vragenlijst, geloof ik, opgesteld tussen 15 april en 15 mei. In die tijd hebben 555 kinderen die vragenlijst volledig beantwoord. We hebben daar coronavragen in opgenomen. Wij hadden 26 mei een rapport over hoe kinderen in verschillende situaties corona ervaren, welke kinderen zeiden dat ze geholpen werden door hun ouders met het huiswerk en welke kinderen bijvoorbeeld niet, en welke kinderen zeiden dat er thuis meer ruzie was dan anders. Dat moet je bedenken: binnen een maand kwamen wij met een rapport over toch ruim 500 kinderen. Op die manier anticipeerden wij. We hebben dat rapport toen ook gestuurd naar de minister-president. We hebben het ook gestuurd naar het OMT. We hebben dus op die manier geprobeerd om onze kennis en onze informatie over kinderen ook op andere plekken te leggen. Daar hebben we het ook neergelegd. Dat was ook een manier. En natuurlijk hebben we onze gewone klachtbehandeling. Mensen belden ons. We kregen natuurlijk meer vragen over corona. Daar gingen we ook op in. Dus dat waren ook onze contacten met kinderen en met ouders.

Misschien is het nog goed om op te merken dat de Kinderombudsman niet typisch een organisatie is waarbij je moet verwachten dat kinderen zelf het eerste bellen. Wij zijn namelijk een tweedelijnsklachtenorganisatie. Je moet al van alles gedaan hebben voordat je bij ons komt. Je kunt eigenlijk zeggen dat als kinderen zelf bellen, ze vaak in een hele moeilijke situatie zitten waarin ouders of anderen niet voor hun opkomen.

Mevrouw **Mutluer**:

Is het dan eigenlijk al een beetje te laat?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, eigenlijk wel. Tweedelijnsklachtbehandeling betekent dat ze al op hun school, bij hun instelling of ergens anders geklaagd moeten hebben. We doen natuurlijk de contacten aan de telefoon, we helpen kinderen en we verwijzen kinderen door. Maar het percentage kinderen lag, voordat ik Kinderombudsman werd, dus in de eerste vijf jaar, ongeveer op 5%. Daarna is het een beetje omhooggegaan. Ik heb wel geprobeerd om dat via de gewone kanalen beter te organiseren, maar ik kwam er al heel snel achter: ik moet zelf naar de kinderen toe. Dat doe ik zo veel mogelijk. Dat deed ik voor corona. Tijdens corona deden we dat voor een deel digitaal en fysiek wanneer het kon. Maar je moet het echt ophalen en je moet ook naar de professionals die met de kinderen werken. Ja, gewoon, eropaf!

Mevrouw **Mutluer**:

U heeft net al een aantal dingen gezegd over kinderen die niet bovenaan de prioriteitenlijst stonden dan wel de rapporten die u heeft gestuurd naar de verschillende bewindspersonen. Daar gaan we het straks uitgebreid met u over hebben. Ik wil tot slot nog één opmerking maken of een vraag stellen. U zei net dat u in mei 2020 de resultaten publiceerde van het onderzoek dat u had verricht, een quickscan van de ervaringen. Het valt ons op dat u daarin concludeert dat er grote verschillen waren tussen groepen kinderen, dat kinderen in een instelling het meest ontevreden waren over hun leven, dat die het een en ander als heel zwaar ervaren en dat kinderen zonder problemen vertelden dat ze wel angst en onzekerheid hadden, maar dat kinderen met heel veel geweld thuis minder tevreden waren over hun leven dan kinderen die bijvoorbeeld opgroeien in armoede. Dat waren de conclusies die u toen trok.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

Mevrouw **Mutluer**:

Ook daar gaan we het zo meteen uitgebreider met u over hebben. Voor nu laat ik het even hierbij.

De **voorzitter**:

Ik heb zelf ook geen aanvullingen op dit onderwerp. Collega Huidekooper, heeft u die?

De heer **Huidekooper**:

Niet op dit onderwerp, voorzitter.

De **voorzitter**:

Dan kunt u direct door naar het volgende onderwerp.

De heer **Huidekooper**:

Dank u wel. Dan laat ik mijn microfoon aan. Goedemorgen, mevrouw Kalverboer. Ik zou het met u even willen hebben over het begin van de coronapandemie. Deze week staat in het teken van de scholensluitingen. Op 15 maart 2020 besluit het kabinet voor het eerst om de scholen te sluiten. Ik ben allereerst even benieuwd naar het volgende. U gaf aan: wij krijgen veel signalen binnen, van kinderen of via derden, over de situatie van kinderen. Wat voor signalen kreeg u in de periode na de scholensluiting?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, wij hebben geprobeerd om dat te analyseren, maar dat is echt wel een heel diffuus beeld. Het ging over van alles. We kregen relatief veel signalen over: is het thuis wel veilig voor kinderen? Wij waren niet de enigen die dat op het netvlies hadden. We kregen signalen van ouders die zeiden: "We kunnen het niet combineren. Hoe moeten wij in godsnaam onderwijs geven? Wij zijn zelf niet geëquipeerd." Wij kregen de signalen ook al wel vrij snel van mensen ... Want die scholensluiting was er, maar het ging ook wel gepaard met dingen rond complexe scheidingen. We merkten dat er ouders waren die zeiden: mijn ex haalt nu de kinderen bij mij weg, omdat er sprake is van een lockdown en een scholensluiting, dus we doen de wisselingen van bij papa of bij mama wonen ook niet meer. Het was echt wel breder dan alleen die scholen.

Wat wij in eerste instantie bij die scholensluiting ook zagen – dat kwam ook een beetje naar voren in die quickscan, maar daar hebben we het misschien zo meteen nog wel over – was dat er niet alleen negatieve effecten waren.

We zitten in een gestreste samenleving. Die hadden we voor corona ook al. Je zag dat kinderen, ook kinderen die gewoon normaal en goed functioneerden, zeiden: eigenlijk is het veel fijner. Dat meldden ze ook wel bij ons. Ze zeiden: ik heb de stress niet, de fear of missing out. Die jongeren die overal bij willen zijn, die overal het beste in willen zijn, die alles interessant moeten hebben ... Die druk viel ook weg. Waar wij ons wel over verbaasden, was dat er wel vragen kwamen, vragen rond "hoe los ik het op?" en "hoe zit het met kinderen die bijvoorbeeld ..." Want dat zag je ook al snel. Kinderen in instellingen die ... Het is allemaal een beetje in het verlengde van die scholensluiting. Er waren kinderen in instellingen die zeiden: "We hebben niks meer te doen. Onderwijs wordt überhaupt eigenlijk niet meer gegeven. Wij hebben niks." Er is dus best een breed beeld over scholensluitingen.

De heer **Huidekooper**:

U noemde dat inderdaad een "diffuus beeld".

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

De heer **Huidekooper**:

U geeft aan dat er dus ook kinderen waren die het positief vonden, omdat de sociale druk wegviel. Hoe groot was die groep?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, die was behoorlijk groot. Dan weer die combinatie ... Bij ons komen natuurlijk niet alle klachten binnen. Ik geloof dat we in die eerste periode – maar dat moet ik even precies nazoeken – opeens 120 klachten hadden in een maand of twee maanden tijd. We hebben zo'n 2.000 klachten per jaar, dus dat is dan veel, over corona.

De heer **Huidekooper**:

Dus het aantal klachten nam wel toe?

Mevrouw **Kalverboer**:

Over corona nam het aantal klachten toe, ja. Daar hoorden we veel meer over. Maar wat dat betekende? Het had vrijwel altijd te maken met de relatie tussen ouder en kind die onder druk kwam te staan door de maatregelen die er waren. Het had eigenlijk in het begin nog niet eens zo veel te maken met de kwaliteit van het onderwijs. Helemaal in het begin ... Misschien een

voorbeeld. Als ik gevluichte kinderen hiernaar vraag, dan hebben ze het over onderwijs als recht, dat het mooi is dat je in Nederland onderwijs krijgt. Als je de meeste Nederlandse kinderen vraagt hoe ze naar onderwijs kijken, dan hebben ze het over onderwijs als plicht. Wat corona ook blootlegde en wat de periode van thuisonderwijs blootlegde, is dat ons onderwijssysteem niet een systeem is waarin ieder kind even goed floreert. Dus we hoorden ook de verhalen van kinderen die zeiden: ik ben eigenlijk heel blij met het thuisonderwijs, want ik kan het eindelijk in mijn eigen tempo doen. Er waren ook kinderen die zeiden ... Ik weet ook nog van dat meisje dat me zei: "Ik haal voor het eerst goede cijfers, want ik hoef niet naar school. Ik heb astma en als ik gewoonlijk op school kom, dan ben ik moe. Nu ga ik achter de computer zitten en voor het eerst gaat het goed." Dus tot mijn verbazing was ook dat beeld rond onderwijs diffuus. Nou ja, dat haal ik voor een deel ook uit wat kinderen ons verteld hebben in die langlopende studies over die periode. Dat klachtenbeeld was diffuus.

De heer **Huidekooper**:

U gebruikte het woord "blootgelegd". Daarmee doelt u eigenlijk op een onderliggend patroon bij bepaalde kinderen die misschien niet helemaal in de mal van het onderwijssysteem pasten.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, voor die kinderen ... Ja.

De heer **Huidekooper**:

Exact. Dus dat was ook een groep.

Mevrouw **Kalverboer**:

Dat klopt. Dat zag je ook toen de scholen weer opengingen. Een van de dingen die ons opvielen, was ... We hebben in Nederland heel veel kinderen die thuiszitten, die ongewild thuiszitten. De schattingen lopen uiteen, maar er zijn schattingen dat er op dit moment 70.000 kinderen zijn die geen onderwijs volgen. Die kinderen hadden toen opeens digitaal onderwijs, terwijl ze daarvoor thuis zaten zónder onderwijs. Toen de scholen weer opengingen, ging een deel van die kinderen mee terug naar school met de andere kinderen, maar ze hoorden er opeens bij. Dat zagen we ook bij kinderen in armoede. Dat blijkt ook uit die tienjaarsstudie die we gedaan hebben. Kinderen die opgroeien in armoede, gaven voor corona en na corona hun leven een veel lager cijfer dan tijdens corona.

De heer **Huidekooper**:
Waarom was dat?

Mevrouw **Kalverboer**:
Sorry?

De heer **Huidekooper**:
Waarom was dat?

Mevrouw **Kalverboer**:
Nou, dat hebben we ... Daar kan je verschillende verklaringen voor geven, maar heel veel kinderen die opgroeien in armoede hebben een sociale omgeving die voor hen moeilijk is. Als jij moet zeggen "ik hou niet van de bioscoop" in plaats van "ik kan het kaartje niet kopen" ... Niemand ging naar de bioscoop. Als jij niet mee kan doen aan dingen buiten, activiteiten, muzieklessen, wat dan ook, spontaan even ergens iets gaan drinken ... Niemand deed dat. Dus die beperking maakte dat andere kinderen meer waren zoals zij. Zo hebben we dat ... En, wat ik ook zag – daar is wel goed op geanticipeerd, hoor, door onder anderen leerkrachten en gemeentes – is dat mensen tijdens het digitale onderwijs opeens een inkijk kregen in hoe het met kinderen ging. Dus de juf of de meester zag dat een kind in bad of in de badkamer zijn laptop had staan. Of, en dat weet ik bijvoorbeeld uit de provincie Groningen ... Ik ben Groninger en zat zelf toen natuurlijk ook veel in Groningen. Dan hoorde je dat men eigenlijk pas tijdens corona zicht kreeg op hoe weinig kinderen een laptop of een computer hadden, want ze konden die digitale lessen niet volgen. Daar zijn toen wel voorzieningen voor gekomen, zodat die wel kwamen. Dat zal kinderen in armoede ook extra geholpen hebben. Met name de ongelijkheid viel weg. Iedereen had ergens last van waar zij al veel langer last van hadden.

De heer **Huidekooper**:
Dank voor deze toelichting, want nu heb ik ook een beeld bij dat diffuse beeld dat u al noemde, dat er heel schrijnende gevallen waren, maar dat er ook een groep was voor wie het positief uitpakte.

Mevrouw **Kalverboer**:
Ik zou daar nog ...

De heer **Huidekooper**:
U wilt er nog graag iets aan toevoegen. Gaat uw gang.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, nou, wat mij opgevallen is tijdens eigenlijk de hele coronaperiode ...
Mevrouw Mutluer, u zei net: een nieuwsbrief is wel wat karig, in "wat heb je gedaan?". Er werd een soort verhaal gemaakt, ook rond kinderen. Je hebt kinderen die het goed hebben. Die moeten maar een beetje inleveren voor de algemene gezondheid en voor iedereen. En je hebt kwetsbare kinderen en daar moeten we voor opkomen. Maar je zag binnen de groep kinderen die het goed hebben heel grote verschillen. Er waren kinderen die echt ook last hadden van corona en er waren kinderen die er voordeel van hadden. Bij de groep kinderen die wij als kwetsbaar bestempelen, zag je ook enorme verschillen. Denk bijvoorbeeld aan kinderen die een stoornis hebben op het autismespectrum. Die kunnen slecht tegen prikkels. Heel veel van die kinderen waren ontzettend blij dat ze opeens alleen maar met hun computer thuis onderwijs zaten te doen in plaats van in een volle klas, waar ze soms hun aandacht er niet bij konden houden.

Zo zag je echt meer groepen kinderen. De kinderen die heel zwaar gedupeerd waren, waren kinderen in instellingen. Die werden geraakt door het onderwijs, maar zij werden ook geraakt door de sluitingen in het algemeen. We kregen veel ... Dat waren ook wel de coronavragen die dan niet zozeer over onderwijs gingen, maar wel over kinderen in het algemeen. Dat waren kinderen die geen bezoek meer kregen van hun ouders. Zij schreven ons: ik heb mijn ouders nodig.

De heer **Huidekooper**:

Heeft u zo'n voorbeeld uit een jeugdinstelling dat u met ons kunt delen?

Mevrouw **Kalverboer**:

Eigenlijk best wel veel. Er was bijvoorbeeld een kind van 9 jaar dat zei: "Ik zit hier. Er is eigenlijk niks. We hebben geen activiteiten. Mijn ouders zijn de enigen met wie ik echt een band heb en die komen niet meer." Maar denk ook aan kinderen met een ouder in detentie. Dat is ook een gigantische groep. De schattingen lopen uiteen. Ik weet niet hoeveel het er precies waren, maar er waren zo rond de 30.000 kinderen in Nederland met een ouder in de gevangenis. Ook daar kregen we meldingen over, want dat bezoek ging ook niet meer door. Dat ging dan over de beperkingen.

Maar we hoorden later ook een voorbeeld dat ik gewoon echt een naar voorbeeld vind. Dat zal dan iets later geweest zijn. Een moeder schreef ons: "Mijn man zit in de gevangenis. Onze baby is nu zes maanden. Mijn man

heeft de baby alleen maar online gezien." Dan heb je het perspectief van de ouders, maar je hebt ook het perspectief van een kind. Hoe leer jij kinderen ... Baby's praten niet met taal. Baby's praten met aangeraakt worden, geknuffeld worden. Ook dat soort maatregelen, die 1,5 meter, of achter plexiglas zitten, of kinderen die zeiden "dan kom ik weer, maar ik mag niet meer op schoot zitten bij mijn vader", was groot leed.

De heer **Huidekooper**:

Hoe werd dat bezoekverbod ... Dat gold ook voor kinderen in gesloten instellingen?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, dat gold ook voor kinderen in gesloten instellingen. Dat gold voor kinderen overal, natuurlijk. Dat kon dus ook moeilijk zijn voor kinderen met gescheiden ouders die op verschillende plekken woonden. Als ouders het met elkaar goed kunnen oplossen, is het makkelijker. Maar juist die complexe scheidingen, die in Nederland echt een groot, groot probleem zijn en ook enorm drukken, nu nog steeds maar toen ook, op de jeugdzorg ... Kinderen werden daar ook in uitgespeeld.

De heer **Huidekooper**:

"Uitgespeeld"? Wat bedoelt u daarmee?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, als ouders strijd hebben met elkaar over alles, zie je juist bij die complexe scheidingen vaak dat dat uitgespeeld wordt over de hoofden van kinderen. En wat kinderen eigen is, is dat ze zichzelf klein maken. Als ouders problemen hebben, zullen kinderen niet zo voor zichzelf opkomen. Ze houden van beide ouders. Kinderen willen niet kiezen, dus kinderen zullen eerder niks doen en het ondergaan. Soms kwamen er wel kinderen bij ons die zeiden: ik mag van mama niet meer naar papa. Of: als mijn stiefmoeder er is, mag ik er niet zijn, want er is een baby en ze denkt dan dat ik de baby ga besmetten. Dat soort dingen kwamen we toch regelmatig tegen.

De heer **Huidekooper**:

U noemde net ook het voorbeeld van kinderen in een zorginrichting en de impact als je ouders niet meer op bezoek kunnen komen en er geen dagbesteding is.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

De heer **Huidekooper**:

We kunnen ons heel goed voorstellen dat dat zeker voor kinderen superheftig is geweest. Maar er zijn natuurlijk ook nog gehandicapte kinderen, die ook nog heel kwetsbaar zijn, of kinderen met anderszins een kwetsbare gezondheid. Kunt u iets vertellen over de signalen die u kreeg van die groep?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, daar kregen we ook wel signalen over, maar de signalen die we dan kregen, hadden vooral te maken met de gezondheid van de kinderen. Op een gegeven moment ... Eerlijk gezegd is het nooit mijn sterkste kwaliteit geweest om de tijdlijnen heel erg goed te hebben, maar de inhoud weet ik vaak wel heel goed. Op een gegeven moment was de zorg rond kinderen die kwetsbaar waren vaak: wat gebeurt er als deze kinderen besmet worden? Op het moment dat er mogelijkheden voor vaccinatie waren, kwam ook al vrij snel de vraag van ... Soms kunnen kwetsbare kinderen niet gevaccineerd worden, maar juist voor die groep kwam de vraag: maar kunnen minder kwetsbare kinderen dan gevaccineerd worden, zodat onze kinderen in ieder geval beschermd zijn? Dat was het type vragen dat we daarover kregen. Ik kan het me minder herinneren ... Of nee, dat zeg ik verkeerd. We hebben niet heel specifieke meldingen gehad van: ik kan mijn beperkte kind, kind met beperkingen, niet bezoeken. Ik geloof niet dat wij die gehad hebben. Maar dat wil niet zeggen dat het niet gebeurd is, hoor.

De heer **Huidekooper**:

Oké. We zien natuurlijk dat het kabinet vervolgens doelen stelt voor de aanpak van de pandemie. Een van die doelen is het beschermen van kwetsbaren. Was het kabinet een groep vergeten?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, het kabinet is sowieso kinderen vergeten. Ik heb een aantal verhoren gehoord. Maar als je kijkt vanuit een kinderrechtenperspectief, dan moet je bij alle besluiten die je neemt onderzoeken wat het belang van het kind is en of er groepen kinderen zijn die hierdoor extra geraakt worden. Dus je kijkt eerst naar wat het betekent voor de groep kinderen in het algemeen. Dan kijk je naar kinderen en kijk je naar jongeren. Maar vervolgens kijk je of er kinderen zijn die extra geraakt worden door wat wij doen. En wat je ook

moet doen, zo zegt het Kinderrechtencomité echt heel duidelijk: je hebt het belang van het kind niet vastgesteld, niet onderzocht, als je de visie van kinderen zelf daarin niet hebt meegenomen. Het komt er eigenlijk op neer: als jij kinderen niet hebt bevraagd op "wat betekent deze maatregel voor jou?", dan heb je überhaupt het belang van het kind niet onderzocht.

En dan nog over het belang van het kind. Het Kinderrechtencomité heeft in General Comment nr. 14, de algemene richtlijn nummer 14, over hoe je het belang van het kind onderzoekt en meeweegt, aangegeven dat je bij het belang van het kind altijd moet kijken naar zeven elementen. Wat betekent dit besluit voor de identiteit van het kind? Dan moet je kijken naar godsdienst en dergelijke, maar ook naar gender of ... Wat betekent het voor de kwetsbaarheid van het kind? Dan kom je op die groep kinderen met beperkingen of kinderen die huiselijk geweld of moeilijke situaties meemaken. Wat betekent het voor onderwijs? Wat betekent het voor veiligheid? Wat betekent het voor gezinssituaties, gezinsrelaties? Wat betekent het voor de medische situatie? En wat vindt een kind er zelf van?

Als je bij de besluiten die we genomen hebben, bijvoorbeeld over onderwijs, had gekeken naar die verschillende elementen, had je op basis daarvan al kunnen zeggen: als het thuis niet ... Hè, wat betekent het voor de veiligheid? Ja, dan had je dat meteen meegenomen. En dan had je niet mij, als Kinderombudsman, of iemand anders moeten hebben of kunnen hebben – want ik heb al heel direct aangegeven, ook aan het kabinet: kijk bij die schoolsluiting naar kwetsbare kinderen – maar dan had je dat uitgezocht. En dat is allemaal niet gebeurd. Kinderen zijn nooit serieus meegenomen. En kinderen zijn ook ... Ik heb natuurlijk geluisterd naar Károly Illy. Hij is de enige uit het OMT ... Hij heeft zichzelf ooit gemeld voor het OMT. Ik heb me bij hem gemeld om aan te geven van: "Nou ja, die kinderen ... Het medische perspectief is er, maar ik zie ook andere dingen."

De heer **Huidekooper**:

Voor de helderheid: u had dus contact zodat hij uw input mee kon nemen in het OMT? Of begrijp ik dat ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, op een gegeven moment heb ik contact gezocht, juist omdat dat kinderperspectief nergens zat. En dan nog weer naar het OMT: het was een medische samenstelling. Er zat geen orthopedagoog in. Er zat geen kinderpsycholoog in. En dan nog even naar mijn functie: ik geef gevraagd en

ongevraagd advies aan regering en parlement over wetgeving en beleid. Ik ben nooit gevraagd door de regering: "Kinderombudsman, we willen nu scholen gaan sluiten. Welke kinderrechten zijn daaraan gelieerd?"

De heer **Huidekooper**:

Daar wil ik inderdaad nu even bij komen met u.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

De heer **Huidekooper**:

Dank voor het delen van een aantal verhalen over de kwetsbare situatie waar sommige kinderen in zaten. Na die scholensluiting kreeg u veel signalen. U gaf aan: het aantal meldingen bij ons nam toe. U gaf ook aan dat kinderen in die periode eigenlijk zijn vergeten.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

De heer **Huidekooper**:

Dat roept de volgende vraag op. U had die zorgen wel. U sprak ook namens de kinderen. Wat deed u met die zorgen? Waar uitte u die?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, ik geloof dat ik vijf brieven heb gestuurd, onder andere naar bewindspersonen. Ik denk dat u al die brieven wel ergens heeft.

De heer **Huidekooper**:

Ik bedoel nu even in de eerste periode van de pandemie, dus in het begin van de pandemie.

Mevrouw **Kalverboer**:

Wat ik deed? Nou ja, wat ik merkte ... Ik heb hem niet opgestuurd, maar ik heb toen in mei een opiniestuk geschreven – ik kwam hem toevallig gisteren tegen – waarvan ik dacht: dat stuur ik naar een krant. In dat opiniestuk, dat ik dus niet opgestuurd heb – het was alleen maar een kladversie – heb ik me kwaad gemaakt over het gebrek aan belangstelling dat er ook vanuit de media was voor kinderen. Ik noemde het voorbeeld van die quickscan. Wij hebben echt geprobeerd zo veel mogelijk kinderen zo snel mogelijk een stem te geven. Ik ben daarmee naar de media gegaan, zoals ik dat anders ook

doe. Er kwam ongeveer nul reactie. Niemand was geïnteresseerd in hoe kinderen op dat moment hun leven ervoeren en wat het voor hen betekende. Dat was dus niet alleen zo bij het OMT en de regering. In de hele samenleving was dat zo en dus ook in de media.

In het opiniestuk dat ik probeerde te schrijven, gaf ik ook aan: ik heb nog nooit zo weinig respons gekregen op een rapport dat ik uitbracht als nu. Wat deed je? Je probeerde op alle mogelijke manieren invloed uit te oefenen. Dat deed je natuurlijk ook vaak bestuurlijk. Je sprak wel met de VO-raad, de PO-Raad of andere in het onderwijs, met de bestuurders van jeugdzorg, met De Kindertelefoon, die ik al noemde, of met Károly Illy. Je zat in die laag eronder, maar die had ook niet die invloed. In het algemeen zie ik eigenlijk dat niet alleen in de besluiten heel makkelijk werd gezegd "het gaat nu om het algemeen gezondheidsbelang van onze meest kwetsbaren in de samenleving" – dan bedoelden we toch vaak de volwassen mensen en de ouderen – maar dat onze hele samenleving zo was ingesteld. Het leed dat kinderen toch ... Tuurlijk, met de meeste kinderen in Nederland ging het goed. Dat geef ik ook aan. Er waren zelfs kinderen die zeiden: het is fijner zo, want papa en mama zijn er meer voor mij en ze kunnen me goed helpen. Maar die ...

De heer **Huidekooper**:

Ik onderbreek u heel even, omdat ik nog even op zoek ben naar het volgende. U zoekt ook de media op. Daar komen we straks ook nog over te spreken. U heeft natuurlijk best een duidelijke boodschap. U zegt: kinderen moeten hoger op de prioriteitenlijst; kinderen werden vergeten. Ik zoek nog even naar bij wie u daarmee terecht kon. Had u een aanspreekpunt bij de overheid?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nee.

De heer **Huidekooper**:

Had u contact met Kamerleden of de bewindspersonen? Kunt u daar iets over zeggen?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, een aantal malen heb ik bewindspersonen aangesproken, en ook het kabinet meteen al. Er ging ook een afschrift van de stukken die wij maakten ...

De heer **Huidekooper**:

Welke bewindspersonen sprak u aan?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, we hebben bijvoorbeeld de minister-president aangesproken, natuurlijk. Die heeft ook die eerste quickscan gekregen, net als het OMT. Ik zal even kijken, hoor. Ik heb een overzicht van de brieven die er uitgegaan zijn. Er zijn in de loop van de tijd vijf brieven uitgegaan naar verschillende bewindspersonen.

De heer **Huidekooper**:

Die brieven heb ik hier ook op een rijtje staan.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, maar ik geloof dat ... Nou ja, dat waren ...

De heer **Huidekooper**:

Het ging mij even om het volgende. Dat kunnen wij zien. Die zijn openbaar. Maar zocht u ook nog informeel contact? Probeerde u de minister te bellen? U noemde al de minister-president, maar ik kan me ook voorstellen dat u contact had met de minister van OCW, de minister van Volksgezondheid of Kamerleden. Probeerde u hen ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Ik heb hen ...

De heer **Huidekooper**:

... daarvan te overtuigen? Wat deed u om ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, nou ja ...

De heer **Huidekooper**:

... het belang van kinderen hoog op de agenda te krijgen?

Mevrouw **Kalverboer**:

Dit raakt wel een beetje aan de positie van de Kinderombudsman en de Nationale ombudsman als Hoog College van Staat. Wij benaderen nooit aparte Kamerleden, want dan moet je ze allemaal benaderen. Dat deden we in die algemene brieven. We kunnen niet ... Je wil je onafhankelijkheid

bewaren. Dat staat echt wel behoorlijk bovenaan. Dat hebben we ... Onze functie is om gevraagd en ongevraagd advies te geven. Ik heb nergens doorzettingsmacht. Ik kan niet meer doen dan zeggen: "Dit is wat kinderen aangeven. Dit is wat wij tegenkomen. Ik deel het met u en ik adviseer u om die belangen voorop te stellen en mee te nemen." Dat heb ik regelmatig gedaan, maar als mensen niks doen, wat heb ik dan nog aan middelen in handen? Ik kan niet op de stoel van de bestuurder gaan zitten.

De heer **Huidekooper**:

Wat werd er dan tegen u gezegd over waarom daar in uw beleving te weinig mee werd gedaan?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, er kwam dus gewoon geen reactie. Ik heb vervolgens wel gezien ... Dat hoorde ik ook in voorbereiding hierop van de verschillende ...

De heer **Huidekooper**:

Van wie kreeg u precies geen reactie?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, als ik zei "ik wil graag wat kinderen zeggen, terugzien in uw beleid", dan kwam er van de minister-president of van ... Nou, ik heb het voorbeeld van minister Van Engelshoven. Op een gegeven moment heb ik een inventarisatie gemaakt van kinderen in het mbo, die het waanzinnig zwaar hadden. Ik heb die inventarisatie opgestuurd. Ik heb er geen reactie op gekregen, maar dat wil niet zeggen dat het niet ergens is meegenomen in beleid. Ik heb als het gaat om het beleid ten aanzien van kinderen namelijk wel gezien dat er in het begin totaal geen oog voor was, maar dat er door die twee jaar heen wel meer is gebeurd. Met al die manieren waarop wij probeerden het te beïnvloeden, hebben we beroepsgroepen wel beïnvloed, denk ik, maar dat is geen onderdeel van deze enquête. Dat kregen we trouwens bij de Kinderombudsman ook wel terug in de reacties. We kregen ook reacties van mensen die zeiden: wij willen kwetsbare kinderen helpen. Wat we deden, kwam dus wel ergens aan, maar juist van de mensen die regeringsverantwoordelijkheid of beslisverantwoordelijkheid hadden, kwamen de minste reacties.

De heer **Huidekooper**:

Daar kwamen de minste reacties van.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

De heer **Huidekooper**:

We zien ook dat u al vrij snel, op 31 maart, een oproep doet op de radio. Dat was bij Radio 1. U roept er onder andere toe op dat kinderen die hun schoolwerk niet thuis kunnen maken, naar school moeten kunnen gaan. Hoe werd die oproep ontvangen?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ehm ... Het is ... Eerlijk gezegd weet ik niet meer precies wanneer kwetsbare kinderen weer naar school konden, maar ik geloof zeker dat het veld zich gesteund voelde door die oproep. Dat heb ik ook weer teruggehoord vanuit het veld. Mensen zagen dat namelijk ook. Die zagen ook dat kinderen in de knel kwamen. Wanneer precies het besluit is genomen dat kinderen die kwetsbaar waren toch weer naar school konden, zal ergens in een tijdlijn staan. Misschien heeft u het paraat.

De heer **Huidekooper**:

Het gaat even niet om het precieze moment in de tijd.

Mevrouw **Kalverboer**:

Maar, maar ...

De heer **Huidekooper**:

Het gaat erom dat u eigenlijk twee weken na die scholensluiting ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Jajaja.

De heer **Huidekooper**:

... die oproep doet. Ik vroeg me even af wat de aanleiding daarvoor was en hoe die oproep werd ontvangen.

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou ja, de aanleiding is dubbel. Ik ben Kinderombudsman, maar ik ben ook hoogleraar. Ik heb me in mijn wetenschappelijke werk heel veel gericht op jeugdhulp, jeugdzorg, kindermishandeling, alles. Ook voor corona wisten we natuurlijk al heel veel. De regering had ook kunnen meenemen wat je uit wetenschappelijk onderzoek weet, wat je kan verwachten. Je weet dat bij de

meeste kinderen die mishandeld worden, de dader niet buiten zit, maar binnen. Dat is met seksueel misbruik ook zo. Dus wat kun je verwachten wanneer de enige veilige plek voor kinderen de school is? U vroeg eerder: wat deed u voordat u zich met dit vraagstuk bemoeide? Ik keek onder andere naar kinderen die zwaar in de knel zaten, die mishandeld werden en van wie wij allang wisten – het klinkt heel paradoxaal – dat ze vaak ook zeiden: "Ik wil liever niet dat ze op school weten hoe slecht het thuis is, want dan is school niet meer mijn veilige plek. School is de plek waar ik gewoon nog kind kan zijn, waar niemand het heeft over problemen, waar ik het even kan vergeten." Dus wij wisten: als je die kinderen ophokt, als je ze thuis opsluit met hun ouders ... Dan komen sommige vormen van mishandeling misschien minder vaak voor. Ik kan me voorstellen dat seksueel misbruik als iedereen thuis is moeilijker is dan wanneer een kind wel naar school gaat en af en toe met vader of moeder alleen thuis is. Maar je mag verwachten dat kindermishandeling vaker voorkomt. Dat zien we later ook terug.

De heer **Huidekooper**:

Ja, dus u maakte zich zorgen over de kinderen die thuis geen veilige plek hadden ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Zeker.

De heer **Huidekooper**:

... en voor wie school een veilige plek was.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, er zijn heel veel kinderen in Nederland voor wie school de enige veilige plek is die ze hebben. Want we weten dat er ... We hebben toen ook al ... Die cijfers zijn niet veranderd. We weten dat ongeveer 100.000 kinderen in Nederland mishandeld worden. We weten dat we maar een kleine groep daarvan zien via hulpverlening, via Veilig Thuis. Dat blijkt ook uit ons laatste onderzoek over kinderen die opgroeien met ruzie en geweld. Ik zie het nu ook terug in de cijfers. Ik had het over die tienjaarstudies. Jammer genoeg hebben we over kinderen die opgroeien met ruzie en geweld thuis geen cijfers van voor 2020, want toen registreerden we dat nog niet op die manier. In 2020 gaven kinderen met ruzie en geweld thuis hun leven gemiddeld een 6,1. Dat is gemiddeld, hè, dus de meesten gaven hun leven een onvoldoende. Na 2020 werd het weer een 6,9. Op basis van ons eigen onderzoek denk ik dat de hypothese over die kinderen klopte. Die algemene

kennis, die wij ook als instituut moeten hebben over hoe het zit met kinderen die mishandeld of verwaarloosd worden of leven in armoede, et cetera, hebben we ook gebruikt in bijvoorbeeld zo'n radio-interview. Dat is ook meteen mijn kritiek op de samenstelling van de teams die betrokken zijn geweest bij de advisering. Ik ben niet de enige hoogleraar op het gebied van pedagogiek of wat dan ook. Er is zo veel kennis. Je had zo kunnen kijken naar wat dit betekent voor kinderen in armoede en voor kinderen die mishandeld worden. Er is nergens gebruik van gemaakt.

De heer **Huidekooper**:

Ja, dus dat was uw kritiek op het Outbreak Management Team.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

De heer **Huidekooper**:

Dat hebben we behandeld. Tot slot op dit punt; ik heb nog een vraag. De scholen blijven vervolgens open voor kinderen van ouders in een cruciaal beroep en voor de kwetsbare groep die u net beschrijft. Dat wordt later ook wel de noodopvang genoemd. Daarvoor komt er een noodopvangregeling. Werkte die voldoende?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nee.

De heer **Huidekooper**:

Waarom niet?

Mevrouw **Kalverboer**:

Daar kregen we klachten over, namelijk dat ... Dat had er ook mee te maken dat er opeens geen aansluiting meer was tussen het onderwijs en die noodopvang. Dan zaten die ouders in vitale beroepen, maar moesten ze op een dag drie of vier uur overbruggen zodat hun kind van school naar de bso, naar die noodopvang, kon. Dus dat werkte op die manier ...

De heer **Huidekooper**:

Dus over die aansluiting was er een klacht. Waren er nog andere klachten?

Mevrouw **Kalverboer**:

Dat was een klacht die we kregen. We kregen minder klachten over de vitale

beroepen, maar die kregen we dus wel over de vitale beroepen, namelijk dat er niet voor de hele dag een voorziening was en er soms uren waren waarvoor er geen voorziening was. Ja, dan kun je nog niet werken. Een van de dingen was ... Die heb ik zelf ook geopperd, maar die kwamen we natuurlijk ook tegen. Het is nogal wat om jezelf te melden als kwetsbaar kind. Als je bedenkt dat bij ouders, maar ook bij kinderen, schaamte zit, dat er de behoefte ... Nee, dat zeg ik verkeerd. ... dat mensen liever niet willen weten dat jij het thuis moeilijk hebt; die kinderen kwamen natuurlijk niet. Het is dus maar de vraag of je alle kwetsbare kinderen hebt op deze manier, met de uitnodiging: kwetsbare kinderen mogen naar school komen. Nou, meld je maar eens door te zeggen "ik ben kwetsbaar". Dan ligt alles opeens op tafel.

De heer **Huidekooper**:

U zegt: "daar rust ook een stigma op" ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

De heer **Huidekooper**:

... en "niet iedereen voelt zich er even comfortabel bij om zich dan ook als kwetsbaar te melden".

Mevrouw **Kalverboer**:

Nee. Ik geef vaak aan, want dat zie ik: ik denk dat opvoeden ongeveer het laatste taboe is dat wij nog hebben in onze samenleving. Je kan het overall over hebben, maar als jij als ouder zegt "ik kan mijn kind af en toe niet om me heen hebben", of "ik heb weleens geslagen", of "ik heb die neiging", of "ik schreeuw", of wat dan ook: ik denk dat weinig mensen het daar in hun vriendenkring met elkaar over hebben. Dus heel veel kinderen missen we nog steeds als je kwetsbare kinderen uitnodigt om naar school te gaan.

De heer **Huidekooper**:

Dank u wel voor uw toelichting op dit onderwerp. Ik heb verder geen vragen.

De **voorzitter**:

Collega Mutluer, heeft u op dit onderwerp nog aanvullende vragen?

Mevrouw **Mutluer**:

Alleen één aanvullende vraag. Een van de doelen van het kabinet was het

beschermen van de kwetsbaren. Dat waren met name de medisch kwetsbaren. U zegt in het interview van 16 december dat u er buikpijn van krijgt als het gaat om kwetsbare kinderen, met name kinderen die verwaarloosd worden of huiselijk geweld ondervinden, dat ze dus niet naar school moeten. Ik heb die vraag afgelopen maandag ook aan de heer Illy gesteld, die toen in het OMT zat. Werd er toen niet gedacht: laten we tijdens de periode nader onderzoek doen, kwantitatief en kwalitatief, naar het aantal kinderen dat door de maatregelen kwetsbaar worden voor huiselijk geweld en verwaarlozing, zodat die cijfers meegenomen kunnen worden?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ik heb dat ... Nee, daar is verder niet naar gekeken. In ons eigen onderzoek konden kinderen wel aangeven: ik groei op met ruzie en geweld thuis. Ik kon wel zien en zij konden wel aangeven wat ze het belangrijkste vonden. In dat grotere onderzoek dat wij op 20 november hebben gepubliceerd, geven kinderen ook aan: als ik de Kinderombudsman of -vrouw zou zijn rond corona, dan zou ik de veiligheid van kinderen vooropstellen, net als dat de scholen openblijven, dat er goed digitaal onderwijs is en dat er activiteiten zijn voor kinderen. Maar ik probeerde net ook aan te geven: we weten sowieso dat onderzoek naar kindermishandeling heel moeilijk onderzoek is. Wij doen het met schattingen in Nederland. Dat is al tien, twintig jaar zo. Er worden veel meer ... Vorig jaar sprak ik met kinderen die mishandeld werden. Toen was er een meisje. Ik vergeet dat niet, omdat het zo duidelijk iets zegt over hoe wij ons systeem hebben ingericht. Ik vroeg haar: wat zou jij doen als jij Kinderombudsman- of vrouw zou zijn. Dat meisje zei het volgende. Ik zou de politie – het had ook een hulpverlener mogen zijn, bedoelde ze – bij ieder huis laten aanbellen, hen naar binnen laten gaan en kijken of kinderen veilig zijn. Want, zei ze, ouders doen binnen heel anders dan buiten. Een ander kind, ook mishandeld, dat ernaast zat, zei: je moet ouders niet zomaar geloven. Dat is het grote probleem met kindermishandeling. We hebben kinderen en we hebben ouders. Ik zeg niet dat ouders moedwillig kinderen mishandelen, maar het is zo'n ...

Mevrouw **Mutluer**:

Het is complex. Ik snap ook dat u via de quickscan meer een kwalitatief beeld hebt kunnen geven omtrent verwaarlozing, kindermishandeling en welke cijfers kinderen geven aan hun leven. Maar ik was op zoek naar hardere cijfers ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Hebben we in ...

Mevrouw **Mutluer**:

... die eventueel hadden kunnen helpen om de urgentie te benadrukken.

Mevrouw **Kalverboer**:

In Nederland hebben wij geen goed onderzoek naar kindermishandeling. Dus harde cijfers zijn er niet. De cijfers die wij hebben ... Wij kunnen in ieder geval aangeven wat kinderen die zelf zeggen "bij mij thuis wordt er geschopt, geslagen of gescholden" ... Dat hebben we niet alleen in de quickscan gedaan; dat hebben we ook in het grotere onderzoek in november gedaan. Daar hebben 2.000 kinderen aan meegedaan. Dat is al behoorlijk betrouwbare informatie. Ik heb – dat is ook in een andere context – het toen ook met minister Kuipers gehad over de vraag: waarom hebben wij in Nederland geen data over hoe het met kinderen in Nederland gaat? We hebben heel veel universiteiten. Die hebben allemaal hun eigen onderzoeksprogramma's en allemaal hun eigen lijnen en hun eigen instrumentarium, maar wat we zouden moeten hebben is dat alle universiteiten in Nederland samen kijken: hoe gaat het nou met kinderen? Laat Maastricht het voor Limburg doen en Groningen voor Groningen en Friesland. Maar we hebben dat niet, ook niet die data rondom waar er meer en minder wordt mishandeld. Wij doen daar geen gedegen onderzoek naar. Ik denk dat ik iets leverde wat de anderen niet deden, op dat moment, terwijl het niet eens mijn taak was.

Mevrouw **Mutluer**:

Tot slot. Had het onderzoek naar die data ... Hoe belangrijk is dat?

Mevrouw **Kalverboer**:

Dat is ontzettend belangrijk. Het is ontzettend belangrijk dat ... Dat was tijdens corona zo, maar dat was ook daarvoor zo en dat is nu nog steeds zo. We maken heel veel beleid dat niet gebaseerd is op wetenschappelijke evidentie. Die moet je wel ergens vandaan halen. Dat was toen zo en dat is nu ook zo. Ik denk dat we, door wat wij nu doen als Kinderombudsman, door kinderen iedere twee jaar te vragen wat hun kwaliteit van leven is, wat hun welzijn is en uit welke groep zij komen, kunnen we zien waar het bij kinderen in hun leven aan schort. Maar dat zou ... Ik heb daar ... Dat is dan de pandemische paraatheid waar we het straks misschien ook nog over

hebben. Ik heb minister Kuipers dat ook geadviseerd: doe dat nou voor heel Nederland. Maar ook dat is niet van de grond gekomen.

Mevrouw **Mutluer**:

Daar gaan we het straks even over hebben. Voor nu dank.

De **voorzitter**:

Ik heb nog één vraag en dan kunnen we, volgens mij, meteen door naar het volgende onderwerp. U gaf in antwoord op mijn collega aan dat u als Hoog College van Staat gevraagd en ongevraagd advies geeft en dat u niet individuele Kamerleden benadert, maar dat u dan vanuit uw positie de hele Kamer benadert. Dat antwoord kan ik volgen. Maar als het gaat om leden van het kabinet, ben ik benieuwd ... Een minister spreekt altijd namens het hele kabinet. Mag ik dan uit uw antwoord opmaken dat u bijvoorbeeld na het sturen van zo'n brief aan minister Van Engelshoven, niet de telefoon pakte om te checken wat er met uw brief zou gaan gebeuren? Of vond u dat u daarvoor ook niet in die positie was?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ehm ... Ik heb het over kinderen die niet helemaal vooropstaan, maar ik denk dat de Kinderombudsman ook niet helemaal vooropstaat in hoe belangrijk bewindslieden het vinden om met bijvoorbeeld de Kinderombudsman in gesprek te gaan. Laat ik een voorbeeld noemen. We hebben toch al een tijdje een nieuw kabinet. Het gebruik is dat je door bewindslieden uitgenodigd wordt om te spreken met een minister. Ik ben tot nu toe uitgenodigd en op gesprek geweest bij één minister van het kabinet. Kinderen staan dus echt niet voorop, ook niet ... De Kinderombudsman staat niet voorop. Dat betekent dat ik als Kinderombudsman degene ben die voortdurend aangeeft wat ik vind en wat er moet gebeuren met wat ik vind. Maar ik krijg meer reacties vanuit de Kamer dan van de regering. Dat is nou eenmaal zo. Op andere punten zie ik overigens wel ... Ambtelijk gebeurt er wel weer meer, maar bij bewindspersonen niet.

De **voorzitter**:

Helder. Dan kunnen we naar het volgende onderwerp. Daarvoor geef ik collega Mutluer het woord.

Mevrouw **Mutluer**:

Voor ik daarnaartoe ga ... We hebben meerdere onderwerpen die we gaan behandelen. Ik hoor u heel gepassioneerd vertellen over heel veel zaken. Dat

vraagt om heel veel extra aanvullende vragen. Maar weet: we gaan het nu over kinderrechten hebben.

Mevrouw **Kalverboer**:

Prima.

Mevrouw **Mutluer**:

Straks gaan we het hebben over de impact van de maatregelen op de kinderen. We komen ook terug op de effecten van uw oproepen. Weet dat. We willen namelijk wel graag de verdieping in met u en we willen niet dat alles door elkaar loopt.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, oké.

Mevrouw **Mutluer**:

Ik ga beginnen met de kinderrechten. Dat is een thema dat u net ook aankaartte. U zei letterlijk: de kinderen zijn vergeten en zijn nooit serieus genomen. Dat zijn uitspraken, want als Kinderombudsvrouw helpt u om de rechten van kinderen en jongeren te beschermen en controleert u ook of de overheid zich houdt aan de kinderrechten. Dan hebben we het over het Verdrag inzake de rechten van het kind. Dat kent 54 artikelen. Ik kan ze allemaal noemen, maar volgens mij kent u die zeer goed uit uw hoofd. Mijn vraag is concreet: maak zo beeldend mogelijk of de overheid volgens u voldoende aandacht heeft gehad voor die kinderrechten. Ik wil dat u een aantal van die voorbeelden pakt. We hebben het over het recht op leven en ontwikkeling, over mishandeling en verwaarlozing, over het recht op de best mogelijke gezondheid en over het recht op onderwijs. Ik kan nog heel lang doorgaan. Ik wil dat u de stelling dat deze rechten niet serieus werden genomen, nader onderbouwt en toelicht aan de hand van concrete voorbeelden.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja. Dan begin ik met iets zeggen over de systematiek van het Kinderrechtenverdrag. Je hebt vier kernartikelen, de artikelen 2, 3, 6 en 12. Artikel 2 is het gelijkheidsbeginsel: je moet kinderen gelijk behandelen. Artikel 3 is: het belang van het kind is de eerste overweging bij alle besluiten die je neemt. Dat betekent dat je bij een besluit, ook een besluit over algemene gezondheid ... Als de belangen van kinderen daardoor geraakt worden, dan moet je de belangen van kinderen hoger stellen dan de andere

belangen. Als je dat niet doet, moet je dat uitleggen en moet je toelichten waarom je dat niet gedaan hebt. Artikel 6 is het recht op leven en ontwikkeling. Het Kinderrechtencomité zegt: je moet artikel 3 en artikel 6 altijd samennemen, want het belang van het kind is dat het een goed leven heeft, dat het welzijn ervaart en dat het zich kan ontwikkelen. Artikel 12 is het recht van het kind om gehoord te worden. Het Kinderrechtencomité zegt daarover: bij alle besluiten die je neemt die raken aan het welzijn en het ontwikkelingsbelang van kinderen, moet je de visie van kinderen meewegen en daar moet je een passend gewicht aan toekennen.

Als je een besluit neemt over een schoolsluiting, weet je: dat raakt kinderen. Dan moet je bekijken wat dat voor hun leven en ontwikkeling betekent, niet alleen voor het nu, maar ook voor op de lange termijn. Dan moet je kinderen daarop bevragen. Als kinderen zeggen dat dat een slecht idee is, dan moet jij als overheid bekijken: "Hoe kan ik dat uitleggen? Hoe kan ik verantwoorden dat ik dit toch ga doen, dat ik hun belangrijkste recht, namelijk hun belang als eerste overweging, overrulle? Hoe kan ik uitleggen waarom ik dat doe?" Je moet ook kijken of er minder verstrekkende maatregelen mogelijk zijn.

Dat is de paraplu van het Kinderrechtenverdrag. Ik denk dat ik daar in relatie tot de schoolsluiting al iets over gezegd heb. Zo kan je ook kijken naar het bezoekrecht van ouders van kinderen in een instelling. Wat is hier in het belang van het kind? Dat moet je dan onderzoeken. Dan kijk je weer naar wat dat betekent voor kwetsbare kinderen en hun gezinsrelaties. Dat is die riedel die ik daarstraks gaf. Wat betekent dit voor hun identiteit, voor het medische aspect, voor het onderwijs? Wat vindt het kind er zelf van? Dat had je moeten inventariseren en meenemen. Je moet dus ook toelichten waarom je het niet doet. Maar misschien moet je ook kijken: deze belangen zijn zo zwaar en het kind wordt zo in de ontwikkeling bedreigd dat we dit niet moeten doen. Het Comité zegt dus ook echt – dan kom je weer op: kinderrechten zijn geschonden – dat je niet alleen moet kijken naar wat een besluit voor nu betekent, maar ook naar wat een besluit voor de toekomst betekent. In het gesprek met Károly Illy kwam dat ook aan de orde, die gelijke behandeling en wat het betekent voor de toekomst als kinderen nu niet naar school gaan. Dat moet je meenemen. Dat is de kern van het verdrag.

Nu de specifieke rechten, waarvan wij zeiden: die zijn ook geraakt.

Mevrouw **Mutluer**:

Voordat we daarop ingaan: u zei over de belangen van kinderen dat die niet heel erg hoog op de agenda stonden.

Mevrouw **Kalverboer**:

Dat klopt, ja.

Mevrouw **Mutluer**:

Minister Van Engelshoven zei afgelopen maandag dat ze dat heel scherp in beeld hadden als kabinet.

Mevrouw **Kalverboer**:

Nee.

Mevrouw **Mutluer**:

Hoe werden, in uw beleving, de kinderrechten gewogen in de corona-aanpak?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, niet. Ze werden namelijk niet eens onderzocht. Bij de vraag of we nu wel of niet scholen sluiten, heeft niemand systematisch bekeken: wat betekent dat voor de identiteit van kinderen? Nou ja, dat is in dit geval misschien niet het belangrijkste element. Wat betekent dat voor de kwetsbaarheid? Dan had je meteen gezien: we moeten extra letten op bepaalde groepen kinderen, bijvoorbeeld omdat daar is thuis sprake van huiselijk geweld of omdat die kinderen een beperking hebben. Dat had je dan meegenomen. Je had meegenomen: wat betekent dat voor het onderwijs? Wat betekent dat voor de medische situatie? Dan had je ook al gezien: er zijn misschien wel hele kwetsbare kinderen of kinderen van kwetsbare ouders. Je had systematisch moeten bekijken: wat betekent dit voor de ontwikkeling van het kind? Die elementen gebruik je om vast te stellen wat het betekent voor de ontwikkeling van het kind. Moeten we dat dan wel of niet doen? Dat is het eerste.

Wat je dan ook had gedaan, is bekijken: wat zijn de andere belangen? De andere belangen zijn bijvoorbeeld het gezondheidsbelang van volwassenen in de samenleving, de belangen van ouders en de belangen van werkgevers. Je had die afweging moeten maken. Op basis van de gedachte dat het belang van het kind, namelijk leven en ontwikkeling nu en op de lange termijn, de

eerste overweging is en op basis van de vraag wat het kind er zelf van vindt, kom je dan tot een besluit en leg je dat uit.

Mevrouw **Mutluer**:

U zegt: dat is gewoon niet gebeurd.

Mevrouw **Kalverboer**:

Nee, nee.

Mevrouw **Mutluer**:

Dan is mijn vraag ... U zei net: als je deze principes in acht neemt, heb je mij als Kinderombudsvrouw eigenlijk niet nodig.

Mevrouw **Kalverboer**:

Nee, klopt. Ja.

Mevrouw **Mutluer**:

Hoe was u betrokken bij die weging?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ik was niet betrokken bij die weging. Ik heb elke keer aangegeven wat het belang van het kind is. Ik zag het ook weer ... Ik heb natuurlijk ook mijn brieven teruggelezen. Ik heb op een gegeven moment een brief geschreven over vaccinatie. Daarin heb ik precies aangegeven hoe je het belang van het kind moet onderzoeken. Dat hadden ze moeten doen. Dat is nooit gebeurd. Kijk, ik had zelfs genoeg genomen met wat minder. Maar echt kijken naar het belang van het kind, wat dat betekent voor hun situatie en wat kinderen zelf vinden ... Dat had je kunnen organiseren en dat is nooit gebeurd.

Mevrouw **Mutluer**:

U zei nog iets. U zei: dat had je moeten meenemen.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

Mevrouw **Mutluer**:

U zei ook: er hadden ook minder verstrekkende maatregelen moeten worden overwogen.

Mevrouw **Kalverboer**:

Daar had je naar moeten kijken.

Mevrouw **Mutluer**:

Hadden we dan, om het even te visualiseren, in plaats van een scholensluiting een thuiswerkplicht voor volwassenen moeten invoeren of overwegen?

Mevrouw **Kalverboer**:

Bijvoorbeeld. Dat is een heel goed voorbeeld. Maar weet je wat je ook anders had gedaan? Nu hebben we de middelbare scholen veel langer dichtgehouden dan de basisscholen. Als je had gekeken naar het belang van het kind, als je had gekeken wat een schoolsluiting betekent voor 12- tot 18-jarigen en voor 4- tot 12-jarigen, als je bijvoorbeeld ook eens naar die onderzoeken van ons had gekeken, dan had je gezien dat heel veel basisschoolkinderen zeiden: "Ik vind het eigenlijk veel fijner dat ik thuis ben. Papa en mama kunnen me goed helpen. Ik heb nu beter contact met mijn ouders." We weten gewoon vanuit ... Dit vraagt en zegt het Kinderrechtencomité ook: de mensen die deze besluiten nemen, moeten ook kennis hebben van ontwikkelingspsychologie, pedagogiek, psychiatrie en sociologie. Alles wat niet in de adviseringsteams zat rondom kinderen, vraag je wel als je de belangen van kinderen in kaart brengt. Dat is er gewoon niet geweest.

Mevrouw **Mutluer**:

Over wat het deed met de ontwikkeling van kinderen gaat mijn collega u straks het een en ander vragen.

Mevrouw **Kalverboer**:

Maar dit gaat even over de afweging. De afweging die je bijvoorbeeld gemaakt had als je het wel had onderzocht, mits afgezet tegen die andere belangen ... Dan had je gezegd: we houden de middelbare scholen open; daar doen we alles voor. Kinderen vanaf 12 jaar zijn namelijk bezig met hun identiteitsontwikkeling. De rol van het gezin wordt kleiner. De rol van de samenleving wordt groter. Je had daarin dus een hele andere keuze gemaakt. Natuurlijk had je moeten bekijken hoe je dat voor elkaar kon krijgen, maar zo werk je op basis van een kinderrechtenperspectief en zo werk je op basis van werkelijk de belangen van kinderen vooropstellen, op basis van onderzoek.

Dan is er nog die hele reeks artikelen, waarvan we ... Ik moet zeggen: voor een deel heb ik dat nu voor de voorbereiding uitgezocht, omdat u het vraagt en omdat we met die basisprincipes, zoals het belang van het kind als eerste overweging en het recht op leven en ontwikkeling ... Als je dat had gedaan, was je al heel ver gekomen. Maar als je het hebt over specifieke artikelen ...

Mevrouw **Mutluer**:

Wat bedoelt u met: daar was je heel ver mee gekomen? Kunt u dat toelichten?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, eigenlijk zegt het Kinderrechtencomité: je moet vanuit die vier artikelen alle overige artikelen van het Kinderrechtenverdrag interpreteren. Kinderen hebben het recht op contact met beide ouders. Dat is bijvoorbeeld een recht dat geschonden is. Ik noemde het voorbeeld van kinderen in instellingen. Je ziet het ook rondom scheidingen. Coronamaatregelen legden extra druk op situaties waarin kinderen niet hun beide ouders in de buurt hadden. We hebben het ook gezien bij kinderen in het buitenland of kinderen met een ouder in het buitenland buiten Europa. Zij konden niet zomaar naar Nederland komen. Dat is een recht dat onder druk kwam te staan.

Toegang tot informatie. De Kinderombudsman zelf was bezig met de nieuwsbrief en ook met kennis verspreiden over het kinderrechtenverdrag. Dat kwam niet vanuit de overheid. Dat had er wel moeten komen, gewoon gericht op kinderen: wat betekent het voor jou?

Artikel 19, bescherming tegen misbruik en verwaarlozing. Als je de scholen sluit en alle kinderen naar huis stuurt, wetende dat heel veel kinderen in Nederland achter de voordeur mishandeld worden ... Je had moeten bekijken hoe je deze kinderen vanaf het begin had kunnen beschermen. Als je bij die maatregelen werkelijk had onderzocht wat het belang van het kind was, dan was de bescherming van kinderen er direct bij de schoolsluiting gekomen. Als je echt had gezegd "we hadden moeten sluiten", dan had je je meteen moeten openstellen voor: we weten dat er kinderen zijn voor wie het thuis niet veilig is. Dat doe je niet met een soort van voortschrijdend inzicht; dat doe je direct. Dus ook dat recht is geschonden.

Mevrouw **Mutluer**:

We hebben uiteindelijk drie keer een onderwijssluiting gehad.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, maar de eerste keer, bij die eerste onderwijsluiting, was ik degene ... Ik denk ... Er zijn er meer geweest hoor. Ik zei al: ik heb contact gehad met de bestuurder van De Kindertelefoon, want die kregen daar ... We hadden echt wel contacten met Károly Illy en Arne Popma, kinderpsychiater. We zorgden wel voor onze eigen groep van mensen die uitwisselden. Daar checkten we ook. Maar als je werkelijk de belangen van kinderen had meegenomen, had je bij die eerste schoolsluiting direct gezegd ... Stel, het was echt nodig. Dan had je meteen bekeken: welke groepen zijn hierin kwetsbaar en wat moeten we voor deze kinderen extra doen? Misschien moeten die kinderen niet thuiszitten. Misschien moeten we iets organiseren voor de kinderen waarvan we verwachten dat er thuis sprake is van ruzie en geweld, want scholen weten ook veel. Ik heb ook teruggehoord dat scholen zich gesterkt voelden doordat ik het wel naar buiten bracht, omdat zij daarmee toch iets konden gaan doen voor kwetsbare kinderen, terwijl dat toen niet in de lijn lag. Dat is er eentje. Dan hebben we ...

Mevrouw **Mutluer**:

Even voor de duidelijkheid: als je het hebt over de kinderrechten die in het bijzonder onder druk kwamen te staan, wat is dan de top 3?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, dan kom ik toch op de kern van het Kinderrechtenverdrag: de gelijke behandeling, kinderen moeten gelijk behandeld worden. Sommige kinderen zijn echt gedupeerd door de maatregelen die er waren, maar andere kinderen hadden er voordeel van. Dat is dus een recht dat onder druk kwam te staan.

Het recht op leven en ontwikkeling kwam onder druk te staan. We zien in onze eigen studies dat er kinderen zijn die thuis heel goed geholpen worden en wel het huiswerk kunnen maken. We zagen kinderen die dat niet konden. We zagen kinderen die mishandeld werden en thuis echt gekrenkt waren. We zagen ook kinderen die ... Daar hebben we ook quotes van, hoor, bijvoorbeeld van een kind dat zegt: mijn vader is zwaar depressief en nu zit ik de hele dag bij hem in dezelfde kamer. Die kinderen waren er ook.

Artikel 12. Kinderen zijn niet gehoord. Kinderen zijn nooit bevraagd, zo van: kunnen jullie ons inzichten geven? Ik merk in mijn werk dat juist de visie van kinderen ontzettend belangrijk is, omdat zij dingen duiden die volwassenen over het hoofd zien. Dat zijn de belangrijkste. Ik vind echt dat bescherming

tegen mishandeling en verwaarlozing, kinderen bij hun ouders in huis zetten ... Het is natuurlijk heel gruwelijk dat we dat gedaan hebben.

En dan nog even: onderwijs. Het recht op onderwijs en het recht op passend onderwijs.

Mevrouw **Mutluer**:

Dat zijn de belangrijkste kinderrechten die in het bijzonder onder druk kwamen te staan. Nu doen we het als Nederland niet zo denderend als het gaat om het internationale Kinderrechtenverdrag. Mag ik concluderen dat u van mening bent dat Nederland tijdens de coronapandemie heeft gehandeld in strijd met het Kinderrechtenverdrag? Is dat te stellig of mag ik die conclusie trekken?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ehm ... Kijk, als ik sec kijk naar kinderrechten, dan hebben we heel veel kinderrechten ondergeschikt gemaakt aan rechten van anderen.

Mevrouw **Mutluer**:

Wie zijn die anderen?

Mevrouw **Kalverboer**:

Niet-kinderen. Daar kan je best een reden voor hebben. Dat zegt het Kinderrechtencomité ook. Het uitgangspunt is: het belang van het kind is de eerste overweging. Maar daar staan andere belangen tegenover. Dat zijn de belangen van andere kwetsbaren in de samenleving, belangen van volwassenen ... Die moet je ook in kaart brengen. Op basis van die vergelijking neem je je besluit. En dan terug naar de vraag: hebben wij kinderrechten geschonden? Wij hebben zeker kinderrechten geschonden. In hoeverre dat legitiem was ... Ik denk: vaak niet. We hadden andere dingen kunnen doen. We hadden misschien op een andere manier volwassenen moeten beschermen of andere keuzes moeten maken. Ik heb me net als ... Ik denk dat meneer Illy het ook genoemd heeft. Zo'n opmerking als die van minister De Jonge ... Hij heeft gezegd: als we de scholen sluiten, blijven de ouders thuis. Dat is natuurlijk dodelijk. Dan gebruik je kinderen als instrument voor ouders. Ik hoef niet eens te twijfelen over de vraag of dat een schending van een kinderrecht is.

Mevrouw **Mutluer**:

In december heeft u gezegd: toen ik dat hoorde, beekroop me eerlijk gezegd een gevoel van schaamte.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, enorm, enorm. Maar wat ik dus ook aangaf over dat stukje: wij als samenleving ... Ik ben hard naar het kabinet. Ik ben hard over hoe ze gebruikgemaakt hebben ... Je hebt niet voor niks een Hoog College van Staat dat je adviseert. Natuurlijk is me ook weleens gevraagd: had je in een OMT kunnen of willen zitten? Dat ligt niet aan iemand, hoor. Ik bedoel, ik ben nooit officieel uitgenodigd. Die positie is voor de Kinderombudsman best wel ingewikkeld, want ik ben ook weer bevoegd over een aantal organisaties, over inspecties en over onderwijs. Je kan niet onderdeel worden van beleid, maar je maakt adviezen, volgens mij hele zinnige en goede adviezen, waarin je het kinderrechtenperspectief naar buiten brengt, en je krijgt eigenlijk nooit terug: we hebben hier kennis van genomen en we hebben dit op die en die manier meegewogen. Er is één uitzondering: ik heb op een gegeven moment gesproken met minister Slob naar aanleiding van een brief die ik hem gestuurd heb. Daarin had ik gevraagd: graag binnen twee weken een reactie of een gesprek. Met hem heb ik een gesprek gehad. Dat ging toen over kwetsbare kinderen en kwetsbare ouders. Dus dat is de uitzondering geweest. Verder nooit.

Mevrouw **Mutluer**:

Ik wil daar straks wat uitgebreider met u over spreken. Voor nu laat ik het hierbij en heb ik geen verdere vragen.

De **voorzitter**:

Mevrouw Kalverboer, dank u wel. We zijn al een tijd onderweg met dit openbare verhoor, dus ik stel voor om vijftien minuten te pauzeren. Ik verzoek de bode om de getuige naar buiten te leiden.

(Mevrouw Kalverboer wordt naar buiten geleid door de bode.)

De **voorzitter**:

Ik schors de vergadering voor vijftien minuten.

De vergadering wordt van 11.26 uur tot 11.41 uur geschorst.

De voorzitter:

Ik heropen de vergadering. Aan de orde is een openbaar verhoor van de parlementaire enquêtecommissie Corona. Ik verzoek de griffier om de getuige naar binnen te leiden.

(Mevrouw Kalverboer wordt binnengeleid door de griffier.)

De voorzitter:

Mevrouw Kalverboer, welkom terug. We hervatten het openbaar verhoor. We willen nog heel even door op het onderwerp waarmee we hebben afgesloten voor de schorsing. Daarvoor geef ik collega Mutluer het woord.

Mevrouw Mutluer:

Het gaat over de kinderrechten. Daarover hebben wij nog een aantal aanvullende vragen. U heeft die rechten eerder genoemd en een van die rechten is bijvoorbeeld het recht op gezondheid en gezondheidszorg. Ik moet even kijken welk artikel dat is, maar wellicht kunt u dat straks nader toelichten. Hoe keek u uiteindelijk naar de afweging tussen de verschillende rechten in het Kinderrechtenverdrag? Die kunnen namelijk ook met elkaar botsen, bijvoorbeeld het recht op gezondheid en gezondheidszorg versus het recht op onderwijs. Ik zie dat het artikel 24 is.

Mevrouw Kalverboer:

Ja, artikel 24 gaat inderdaad ... Dat is het recht op gezondheidszorg en het recht op onderwijs. Mag ik nog één ding noemen dat ik vergeten ben te zeggen over dat recht op gezondheid? Dat is eigenlijk best breed. We hoorden aan de ene kant van kinderen – dan kom je ook op de jeugdhulp en de jeugdzorg – dat kinderen ontzettend blij waren dat er geen jeugdhulp en jeugdzorg meer was. We hebben echt quotes van kinderen als: ik ben nog nooit zo gelukkig geweest, want mijn voogd komt niet meer. U weet dat we een groot probleem hebben in de jeugdhulp en jeugdzorg. Heel veel dingen die tijdens corona speelden, hebben dingen blootgelegd over het niet functioneren van de gezondheidszorg. Ik neem "gezondheidszorg" nu breed, net zoals Károly Illy dat deed, die zei dat het meer is dan het fysieke. We zagen dat bepaalde vormen van zorg voor kinderen minder aanwezig waren en dat dit voor sommige kinderen en ouders heel goed uitpakte.

Mevrouw Mutluer:

Kunt u daar een voorbeeld van geven?

Mevrouw **Kalverboer**:

Wij hebben een groot probleem met gedwongen zorg. Er wordt tegenwoordig zelfs gesproken van "behandelschade". Er zijn soms zo ontzettend veel hulpverleners betrokken bij een gezin dat het slecht op elkaar uitwerkt, waardoor kinderen en ouders er meer schade dan voordeel van ondervinden. Als jij vijf of zes hulpverleners hebt die allemaal verschillende dingen zeggen en niet met elkaar afstemmen, en als je daar ook nog je agenda op moet afstemmen ... Maar dat gebeurde dus niet tijdens corona.

Mevrouw **Mutluer**:

Zegt u daarmee: omdat er minder hulpverleners ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, daarom ging het beter.

Mevrouw **Mutluer**:

Ging het beter?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja. Ja, en ik wil dat even noemen. Ik weet niet of daar nog een specifieke vraag over komt, maar als je het hebt over de vraag welke lering je uit corona trekt, dan wil ik zeggen: het heeft ook dingen blootgelegd die wij heel slecht doen en die beter zouden kunnen. Daar hebben we volgens mij niets mee gedaan in het beleid.

En dan nog een ander ...

Mevrouw **Mutluer**:

Dus u zegt: het heeft dingen blootgelegd.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

Mevrouw **Mutluer**:

Is dat inzichtelijk gemaakt? Heeft u daar een bepaalde rol in gespeeld? U zegt namelijk: daar is niks mee gedaan. Maar het is wel even goed om te weten ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, ja ...

Mevrouw **Mutluer**:

Hoe is het inzichtelijk gemaakt?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou ja, dan zie je dus weer dat een aantal mensen uit verschillende beroepsgroepen gezien hebben dat er positieve effecten waren van het geven van minder zorg. Die signalen zijn dus gekomen vanuit het veld. Wat ik zelf gedaan heb, is een brief sturen naar minister Kuipers met: kijk nu ook naar wat de verschillende effecten tijdens corona zijn geweest. Dat ging over die pandemische paraatheid, maar ook over dataverzamelingen en de oproep iets te doen met wat het aan kennis heeft opgeleverd. Van hem heb ik wel een reactie gehad, niet binnen twee weken maar na zes maanden. Hij heeft toen aangegeven dat het goed zou zijn om dat te doen. Dat is wel met die signalen gebeurd.

En dan nog even over gezondheid en de vraag welke gezondheid kinderen echt hebben gemist. Dat is met name de jeugd-ggz. Van die kinderen heb ik wel gehoord: ik krijg nu geen behandeling of behandeling op afstand; mijn mentale problemen worden alleen maar groter. Maar dat is dus een klein aspect van die gehele meer gespecialiseerde zorg. Daarvan zeggen kinderen nu ook al vaak dat ze die niet krijgen in de jeugdhulp of jeugdzorg: ik word niet behandeld. De kinderen die zeggen "ik word wel behandeld", werden voor een deel tijdens corona niet behandeld en dat heeft veel dingen verslechterd. Dus dat nog over dat recht op gezondheidszorg.

En dan die afweging ...

Mevrouw **Mutluer**:

Ja, de afweging. De botsende kinderrechten.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, maar dan gaat het over botsende rechten binnen de groep kinderen, want het recht op gezondheidszorg gaat over het recht op gezondheid van kinderen en het recht op onderwijs van kinderen. Dan waren er eigenlijk maar weinig kinderen bij wie die rechten botsten, want de meeste kinderen hadden er gewoon het meeste baat bij dat ze naar school gingen. Je had wel een aantal kwetsbare kinderen die niet gevaccineerd waren of niet gevaccineerd konden worden, maar toen zaten we natuurlijk al verder in de pandemie. Bij de andere kinderen die, zeg maar, onbeschermd waren – je had ook ouders die niet van de vrijwillige mogelijkheid om te vaccineren bij

kinderen gebruikmaakten – daar kan ik me een botsing voorstellen. Maar ik zie het niet binnen ... Wel wat betreft de algemene gezondheid. Het recht van volwassenen op gezondheid ten opzichte van het recht van kinderen op onderwijs; dat is die belangenafweging. Maar wat betreft de gezondheid van kinderen en onderwijs ... Dat zag ik later trouwens wel weer meer. Ik noemde dat voorbeeld van het meisje met astma. Zij heeft een klacht bij ons ingediend. Zij zei: "Nu moet ik weer naar school. Waarom mag het niet digitaal blijven? Tijdens corona, toen het digitaal was, haalde ik hoge cijfers. Als ik weer naar school moet, kom ik daar doodmoe aan en gaan mijn cijfers naar beneden. Waarom kunnen ze wat ze tijdens corona deden, namelijk een camera neerzetten zodat ik het thuis kan volgen, na corona niet?"

Mevrouw **Mutluer**:

Dat is een van de voorbeelden die u vandaag benoemt van de lessen die we kunnen trekken en van de goede voorbeelden die we niet hebben meegenomen.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, heel veel. Je had het hele probleem rond kinderen die thuiszitten. Waarom niet hybride onderwijs? Het kan. Het is misschien niet optimaal, maar waarom kijk je niet hoeveel draagkracht een kind heeft? Waarom zorg je niet voor wat we toen wel konden? Waarom kan dat nu niet meer? Je had een oplossing kunnen bedenken ... Dat geldt op allerlei gebieden, maar er is niet over nagedacht. Ik denk aan kinderen in asielzoekerscentra. Een van de grote punten daar is dat ze geen onderwijs krijgen. Heel vaak krijgen ze geen onderwijs, terwijl ze dat recht wel hebben. Waarom doe je niet iets met hybride onderwijs? Waarom laat je bij verplaatsingen dat niet doorgaan? We hebben de kansen die corona geboden heeft niet benut in verder beleid.

Mevrouw **Mutluer**:

Ik parkeer deze, omdat we aan het einde van het verhoor met u nog een stap naar voren willen zetten en naar de toekomst willen kijken.

Ik heb nog één concrete vraag wat betreft kinderrechten, namelijk over het contact dat u had met de bewindspersonen ten aanzien van de naleving van die rechten. U zei net iets over de, toch wel, schending van het Kinderrechtenverdrag. Toch nog even ingaand op de contacten die u onderhield met de bewindspersonen. Ik hoorde u minister Slob noemen.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

Mevrouw **Mutluer**:

Met wie had u nog meer contact?

Mevrouw **Kalverboer**:

Dat moet ik uit laten zoeken, want eerlijk gezegd weet ik niet meer ... Ik heb met een aantal ministers jaarlijkse contacten. Dat is al niet heel veel. Over het algemeen zijn dat de ministers van VWS en Onderwijs. Maar of ik in die tijd bestuurlijke contacten heb gehad, heb ik eerlijk gezegd niet uitgezocht. Wij waren zelf ook heel erg gefocust op corona. Dat was voor ons ook een taak erbij. Het was iets wat kinderen enorm raakte, dus wij hebben daar veel op gedaan. Wij hadden ook met de lockdowns te maken. Ik weet wel dat ik ... Volgens mij heb ik in die periode nooit face-to-face contact gehad.

Mevrouw **Mutluer**:

Is dat niet ... Hoe moeten we dat kwalificeren?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ik denk eerlijk gezegd dat dat ligt in het feit dat, zoals ik al zei, kinderrechten nooit on top of the list hebben gestaan, en ik denk een Kinderombudsman daarmee ook niet. Misschien – maar dat is wat ik net hier bedacht – had ik minder bescheiden moeten zijn en had ik buiten de protocollen om moeten gaan waarbij jij wordt uitgenodigd in plaats van andersom. Misschien had ik harder met de vuist op tafel moeten slaan. Ik weet het niet. Ik weet wel dat ik op de manieren waarop ik anders wel reactie kreeg, dus de onderzoeken die ik deed, een brief sturen, aangeven wat ik verwachtte dat gebeurde met de resultaten, nu geen antwoorden kreeg. Ik zag wel, en hoorde ook wel in het veld, dat het beleid wel beïnvloed werd. Ik was natuurlijk niet de enige die het zei. We waren met z'n allen. Ik bedoel, Károly Illy zei dingen in het OMT. Ik weet dat de bestuurder van De Kindertelefoon ook regelmatig in de media zat. Er waren meerdere mensen die die boodschap gaven. Het werd dus wel ergens gehoord, maar niet via de meer formele weg, nee.

Mevrouw **Mutluer**:

Wie waren uw medestanders?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, kijk, medestanders ... Dat klinkt alsof ...

Mevrouw **Mutluer**:

Dan formuleer ik 'm anders. Wie waren ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Wie zagen dezelfde risico's als ik?

Mevrouw **Mutluer**:

Exact.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja. Ik denk – ik weet niet of zij gehoord wordt – de bestuurder van De Kindertelefoon. De meest laagdrempelige plek voor kinderen om naartoe te gaan is in Nederland toch wel De Kindertelefoon. Of zij een inventarisatie hebben gemaakt van wat ze gezien hebben tijdens corona ... Ik weet dat, toen ik naar buiten kwam, onder andere in een interview over "doe iets met kwetsbare kinderen", er al snel het geluid was dat zij dat ook hoorden. Als je vraagt: wie deelden dit? Nou, zij deelden dat bijvoorbeeld.

Onderwijs. Ik heb op een gegeven moment gesproken over het mbo. De mbo-leerlingen zijn extreem getroffen. Dat heeft met verschillende dingen te maken.

Mevrouw **Mutluer**:

Die parkeer ik. Die komt ook zo meteen.

Mevrouw **Kalverboer**:

Oké.

Mevrouw **Mutluer**:

Even tot slot ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Medestanders? Nou, voor een deel ook wel ... Ik heb ook wel in de wetenschap ... Kijk, wat wij doen: wij polsen overal en wij vragen overal. Zo bouw je haast ... Je vindt iets en je checkt bij andere wetenschappers: zien jullie dit ook of zien jullie iets anders? Dat doen we breed als instituut. Pas als je echt weet dat je iets niet doet op basis van je fingerspitzengefühl of op

basis van wat ik vind, maar als je dus echt weet dat iets breedgedragen is, dan kom je ergens mee naar buiten. Professionals, wetenschap: die kant, daar komt het vandaan.

Mevrouw **Mutluer**:

Mijn laatste vraag. U zei, en ik parafraseer even: ik heb me wellicht te bescheiden opgesteld en ik had wellicht, maar ik weet het niet, met de vuist op tafel moeten slaan omdat de opiniestukken, de brieven, de onderzoeken, de nieuwsbrieven blijkbaar onvoldoende aankwamen.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, dat is de ene kant. Ondertussen – dat heb ik in het begin ook gezegd – stonden kinderen binnen de hele samenleving niet voorop. In de media stonden kinderen ook niet voorop. Dus eigenlijk was er nergens gehoor voor de boodschap: kijk goed naar wat je doet in het leven van kinderen en naar wat daar de impact van is. Wij hadden het over de bescherming van oudere mensen, over het gezondheidsrisico. Ik denk wel dat ik alles gedaan heb, maar ik heb niet de telefoon gepakt en de minister-president persoonlijk aangesproken. Wel via de brieven, maar niet op die manier.

Mevrouw **Mutluer**:

U werd ook niet uitgenodigd.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ik heb z'n nummer ook niet, hoor.

Mevrouw **Mutluer**:

Dat waren mijn vragen voor nu.

De **voorzitter**:

Volgens mij kunnen we door naar het volgende onderwerp. Ik kijk even naar collega Huidekooper. Dan kan hij meteen door naar het volgende onderwerp.

De heer **Huidekooper**:

Dank, voorzitter. Mevrouw Kalverboer, we kondigden al aan dat we het met u even specifiek zouden willen hebben, ook omdat het deze week over de scholensluitingen gaat, over de impact die de diverse scholensluitingen hebben gehad op kinderen en jongeren. Ik zou dat even stapsgewijs met u af willen gaan, te beginnen bij basisschoolleerlingen. Kunt u misschien

allereerst aangeven wat in die tijd de signalen waren die u specifiek kreeg over de impact van de scholensluitingen op basisscholen?

Mevrouw **Kalverboer**:

Eigenlijk zagen we ... In de eerste periode hadden wij 128 zaken die bij ons binnenkwamen over corona. Dat was in het eerste halfjaar van 2020. Wat betreft waar het over ging: we hadden toen 48 zaken over onderwijs. Dat waren zorgen over het gevaar voor kwetsbare kinderen als scholen gesloten zouden worden – dat gaat dus om dus mishandelingen, misbruik en dat soort zaken – en zorgen over de begeleiding van kinderen tijdens de lockdown.

De heer **Huidekooper**:

Gaat dit specifiek over de basisschoolleerlingen of is dit onderwijsbreed?

Mevrouw **Kalverboer**:

Dit is wel onderwijsbreed. We hebben dat toen niet uitgesplitst naar basisschool en middelbare school, maar we hebben toen wel in onze eigen quickscan gekeken naar zaken als "mijn ouders kunnen me goed helpen met mijn huiswerk" of "er is thuis meer ruzie" of "de sfeer is fijn". Als je dat algemene beeld ziet, dan zie je dat basisschoolleerlingen over het algemeen – en dan de grote groep, dus de niet-kwetsbare groep – in het begin best blij waren met de schoolsluiting, want papa en mama waren er opeens. Ook kwetsbare kinderen gaven echt regelmatig aan: mijn papa of mama kan beter uitleggen dan juf en ik kan nu in mijn eigen tempo werken. Je ziet dus dat groepen kinderen die minder goed passen binnen ons basisschoolsysteem onder de kwetsbare kinderen, soms voordeel hadden. De "ruzie en geweld"-groep had nadeel, ook in hoe ze geholpen werden en in hoe de sfeer thuis was. Ook zag je dat er stress wegviel bij de armoedegroep; dat zeiden die kinderen. Over het algemeen zeiden kinderen wel: we leren minder dan op school. Dat geldt eigenlijk wel voor alle kinderen. Maar ook zeiden ze: ik heb meer tijd om te spelen. Er waren ook kinderen, met name de kinderen die wat sneller zijn, die zeiden: ik ben veel minder tijd kwijt aan mijn schoolwerk, want ik kan het in mijn eigen tempo doen, ben veel eerder klaar en hoef niet te wachten op de anderen. Dat algemene beeld bij kinderen op de basisschool was dus helemaal niet zo slecht, behalve bij kinderen die in de knel zaten en thuis opgesloten zaten. Kinderen zeiden ook: ik word minder gepest. Ik noem ...

De heer **Huidekooper**:

Mag ik nog heel even bij het vorige blijven? U zei namelijk een paar

interessante dingen waar ik nog wat vragen over heb. U gaf aan dat het startpunt heel erg uitmaakte. Dus: startte je al vanuit een kwetsbare situatie, ja of nee?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

De heer **Huidekooper**:

Maar ik hoorde u ook zeggen dat de leerprestaties wel iets minder waren. Gold dat voor de hele groep of maakte het startpunt daarin ook uit? Was daarin ook een onderscheid te zien tussen kwetsbare kinderen en kinderen die het relatief beter hadden thuis?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou ja, een deel van de informatie komt van kinderen zelf. Bij de informatie van hoe kinderen het zelf ervaren hebben, zie je dat kinderen zelf zeggen, eigenlijk in die hele groep: het onderwijs is minder goed. Dat zie je ook op de basisschool. Als je vraagt "wat zou je willen in een volgende pandemie?", dan zeggen ze: goed onderwijs en goed digitaal onderwijs. Die sociale aspecten wogen voor verschillende kinderen wel heel verschillend. Dan zie je: juist kinderen die het thuis goed hebben, hebben vaker ouders die allebei werken en misschien drukbezet zijn. Nou, die waren best blij dat die ouders opeens hielpen met huiswerk.

De heer **Huidekooper**:

We hebben het natuurlijk met u gehad over de signalen die u kreeg toen de scholen dichtgingen. Ik zou nu even wat meer willen focussen op de gevolgen op de lange termijn. Als we dan specifiek inzoomen op die groep basisschoolleerlingen ... We hebben het al gehad over eventuele leerachterstanden. Wat zag u op sociaal gebied bij die groep?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ehm ... Ja, dat is ook weer best moeilijk, want we hebben ook geen echt wetenschappelijke onderzoeken gedaan naar ... Ja, wel op leerpunten zie je in studies dat de meeste leerachterstanden wel ingelopen zijn en dat er bepaalde groepen zijn waarbij dat minder zo is. Als je kijkt naar – dat noemde ik eerder – onze eigen studie vanaf 2020 tot en met 2024 rond kinderen die met ruzie en geweld opgroeien, dan zie je dat ze hun leven in 2020 echt lager waardeerden dan daarna. Dat is breed, maar daar maak ik wel uit op dat die kinderen tijdens corona heel erg in de knel hebben gezeten

en dat ze dat uitdrukken in hun cijfer voor het leven, wat significant lager is daarna, als ze weer meer een sociaal leven hebben.

De heer **Huidekooper**:

De reden dat ik ernaar vraag, is dat u net aangaf: voor die groep basisschoolleerlingen waren de gevolgen van de scholensluitingen relatief, ten opzichte van andere groepen, misschien beter vol te houden.

Mevrouw **Kalverboer**:

Milder.

De heer **Huidekooper**:

Milder.

Mevrouw **Kalverboer**:

Het was milder, maar dan had je nog steeds moeten kijken: voor welke kinderen pakt dit slecht uit?

De heer **Huidekooper**:

Ja, om even mijn zin af te maken: met uitzondering van de kwetsbaarste groepen. Dat gaf u ook heel duidelijk aan. Ik kan me ook voorstellen ... De basisschoolleeftijd is natuurlijk ook een leeftijd waarop je heel veel vaardigheden, ook sociale vaardigheden, ontwikkelt.

Mevrouw **Kalverboer**:

Jazeker.

De heer **Huidekooper**:

Kinderen hebben door de scholensluitingen natuurlijk wel een tijdlang contacten gemist. Wat zag u op dat vlak?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, maar daar ... Ik weet niet of ik het volledige beeld heb. Ik weet niet of iemand in Nederland het volledige beeld daarvan heeft. Kinderen gaven ook aan dat ze leuke onlinecontacten hadden. Voor heel veel kinderen lopen de online- en offlinewereld heel erg door elkaar heen, meer dan bij volwassenen. In mijn latere gesprekken met mensen uit het onderwijs hoorde ik wel dat kinderen bijvoorbeeld niet schoolrijp waren na corona. Er waren veel meer kinderen dan daarvoor die bijvoorbeeld niet zindelijk waren. Die waren voor een deel niet naar de kinderopvang geweest. Als je het dan

hebt over voorwaarden voor onderwijs: die waren moeilijker. Wat je ook zag bij kinderen die uit meer kwetsbare situaties kwamen ... Als je het hebt over taal: veel taal gebeurt in ... Als jij geen Nederlandstalige achtergrond hebt en er wordt thuis niet veel Nederlands gesproken, of niet op B1-niveau of hoger, dan begin je met een taalachterstand. In de aanloop zagen we dat wel wat betreft onderwijs in de basisschoolleeftijd. Dat ging tegen de stroom in van wat het algemene beeld was. Als ouders in staat waren om behoorlijk thuisonderwijs te geven en te begeleiden en als het thuis veilig was, dan waren best veel kinderen in de basisschoolleeftijd blij met thuis zijn.

De heer **Huidekooper**:

Laten we even de stap zetten naar de middelbare scholieren, want voor de pauze noemde u die al. U gaf al aan dat het vanuit het perspectief van het kind logischer zou zijn geweest als pubers – u noemde 12- tot 18-jarigen – op enig moment weer eerder naar school hadden kunnen gaan. U schrijft daar ook in Trouw een opinieartikel over. Daar lag een zorg onder. Wat zag u gebeuren bij middelbare scholieren?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, verschillende dingen, maar middelbare scholieren gaven over het algemeen aan dat er thuis vaker ruzie was, dat de gezinsverhoudingen minder goed waren. Middelbare scholieren gaven veel vaker dan basisschoolleerlingen aan dat hun ouders niet goed konden helpen met hun huiswerk. Ze gaven veel vaker aan dat ze minder goed konden leren. Ze gaven vaker aan dat ze hun vrienden, hun sociale groep, misten. Ze gaven hun leven ook een veel lager cijfer. Het algemene welbevinden van middelbare scholieren was dus veel lager.

De heer **Huidekooper**:

Doelt u dan op de mentale gezondheid van middelbare scholieren?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, ook. Ik weet dat andere mensen zich er ook over hebben uitgesproken. Károly Illy heeft zich er onder anderen over uitgesproken. We zien natuurlijk al heel lang dat de mentale gezondheid van kinderen in Nederland, maar ook in Europa, achteruitgaat. Het gaat minder goed met kinderen. Het lastige bij corona is dat iedereen het heeft meegemaakt. Wij kunnen dus niet kijken naar welke kinderen corona niet hebben meegemaakt en hoe het met hun mentale gezondheid gaat en welke kinderen corona wel hebben meegemaakt en hoe het met hun gezondheid gaat. Niemand kan het in die zin dus

relateren aan corona, want we hebben geen controlegroep. Maar vanuit de gedragswetenschap en de kinderpsychiatrie twijfelt eigenlijk niemand eraan dat corona invloed heeft gehad. Dat heeft ook te maken met de fase van de ontwikkeling van kinderen. Vanaf de basisschool oriënteer je je meer op uiteindelijk een leven richting volwassenheid. Vrienden, die je aanraakt en die je af en toe speels een tik of wat dan ook geeft, hebben een functie richting latere relatievorming en hoe je dat doet. Ik ben nog steeds ... Ik hoorde bijvoorbeeld van universiteiten dat na corona eerstejaarsstudenten niet in de collegebanken kwamen. Als je het hebt over gevolgen ... Ze durfden niet. Zij hebben het gevraagd. Ze durfden niet, want ze waren bang dat er niemand naast ze wilde zitten. Zij hadden dat hele sociale aspect gemist, dat leren van hoe je met elkaar, met leeftijdsgenoten, omgaat. Ik heb op een gegeven moment ... We probeerden namelijk op alle mogelijke manieren te achterhalen wat erachter zat. De groep internationale studenten is best groot in Nederland. Die waren totaal geïsoleerd, ook tijdens corona. We hebben er geen oog voor gehad.

De heer **Huidekooper**:

Even voor de duidelijkheid: dat had volgens u ook te maken met de periode dat zij geen onderwijs hebben kunnen krijgen gedurende de coronapandemie?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja. Nou ja, als jij internationale student bent, je huis niet uit komt, het al moeilijk is, je al moet socialiseren en je alleen maar achter je computer zit ... Maar met name die kinderen in het mbo ... Maar daar kwamen we nog op. Dat wordt apart behandeld, hè?

De heer **Huidekooper**:

Als ik u goed begrijp, zegt u: het gebrek aan sociale contacten woog extra zwaar voor die groep middelbare scholieren ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, meer ...

De heer **Huidekooper**:

... die in de levensfase zijn waarin de sociale contacten en de vaardigheden die je daarbij opdoet, extra belangrijk zijn. Zo begreep ik u goed, hè?

Mevrouw **Kalverboer**:

Jazeker. Op de basisschoolleeftijd zijn je ouders het belangrijkste. Als jij binnen het gezin je veiligheid kan krijgen, als je veilig gehecht bent, dan heb je een goede basis. Tuurlijk, vriendjes en vriendinnetjes zijn belangrijk en die kom je op school tegen, maar dat groeit in de loop van de tijd. Voor een 4-jarige is dat anders dan voor een 6-, 8- of 12-jarige. Tijdens de middelbareschooltijd wordt jouw vriendengroep wie jij wil zijn, aan wie jij je spiegelt. Je leraar wordt misschien wel je rolmodel, als je hem heel cool of wat dan ook vindt. Of iemand anders wordt je rolmodel, een volwassene of een ander kind bij wie je ziet: goh, die kiest die stijl. Leeftijdsgenoten, het sociale, worden toenemend belangrijk. Juist die groep zet je het langste thuis. Wat doet dat met je zelfbeeld, je zekerheid? Het raakt aan al die dingen.

De heer **Huidekooper**:

Dank u wel voor het delen van die inzichten. Tot slot nog op dit punt: had dat dan ook tot een andere volgorde moeten leiden in het sluiten dan wel heropenen van scholen?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

De heer **Huidekooper**:

Met andere woorden: hadden de middelbare scholen eerst open gemoeten en dan de basisscholen? Is dat wat u eigenlijk zegt?

Mevrouw **Kalverboer**:

Als je alleen maar had gekeken naar het belang van het kind, dan had je onderzocht wat het belang is van een basisschoolleerling en dan had je op een systematische manier onderzocht wat het belang is van de middelbarescholier. Ik heb het even over die botsende rechten en belangen. Dan had je ervoor gekozen dat middelbarescholieren eerder naar school mochten dan basisschoolleerlingen. Maar dan had je dus niet gekeken naar hoe groot de kans is dat middelbarescholieren het aantal besmettingen groter maken. Dan kijk je echt naar de belangen van kinderen ten opzichte van elkaar.

De heer **Huidekooper**:

Dan kijk je puur vanuit het kinderperspectief, het ontwikkelingsperspectief.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, middelbarescholieren moesten naar buiten en dat kon niet.

De heer **Huidekooper**:

Helder. Dank u wel. Ik heb geen vragen meer op dit punt.

De **voorzitter**:

Ik heb ook geen aanvullende vragen op dit onderwerp. Collega Mutluer, heeft u die?

Mevrouw **Mutluer**:

Ik wil één ding markeren. Dat is dat de middelbarescholieren toch wel het nodige leed ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

Mevrouw **Mutluer**:

... hebben ervaren door de coronapandemie. Ik meen mij te herinneren dat er in het verhoor van de heer Illy werd gewezen op de NPO-middelen – dat is het Nationaal Programma Onderwijs – van 8,3 miljard. Daaruit bleek dat met name de leerachterstanden niet waren hersteld bij kinderen in het voortgezet onderwijs. Onderschrijft u dat ook vanuit uw rol? Heeft u dat gezien?

Mevrouw **Kalverboer**:

Eerlijk gezegd heb ik verder niet speciaal gekeken naar hoe dat gegaan is. Zoals ik net aangaf, weten we niet wat de invloed van corona is geweest, want er waren geen kinderen die corona niet hadden meegemaakt. We kunnen dus nooit met zekerheid zeggen: dit komt door corona. Maar ik zie wel dat het met meisjes in Nederland behoorlijk slecht gaat.

Mevrouw **Mutluer**:

Qua mentale gezondheid of ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

Mevrouw **Mutluer**:

... leerachterstanden? Mentale gezondheid.

Mevrouw **Kalverboer**:

Qua mentale gezondheid gaat het slecht met meisjes, slechter dan met jongens. Ik kan me wel voorstellen dat corona daar een rol in heeft gespeeld, maar ik weet niet hoe het geweest was zonder corona. Als het gaat om de inzet van middelen, zou ik zeggen: leerachterstanden zijn te herstellen. Dat duurt misschien een beetje langer of een beetje korter, maar leerachterstanden kun je herstellen, denk ik. Wat je niet kan herstellen, zijn de ervaringen van kinderen die in de knel zaten of die zich niet konden ontplooiën zoals wel past bij de leeftijdsfase waarin zij zaten. Dat heeft veel meer tijd nodig. Ik maak me minder zorgen over die leerachterstanden, hoewel ik ook wel weer zie dat er natuurlijk een relatie is tussen je mentale welbevinden en in hoeverre je in staat bent om onderwijs tot je te nemen. Ben ik daar helder in? Als jij je niet goed voelt, dan leer je ook minder goed en dan neem je dingen minder goed tot je. Maar mijn grootste zorg zit niet sec bij het herstellen ... Mijn grotere zorg gaat echt over wat dit heeft gedaan met hun hele sociale ontwikkeling. Maar ik weet ook als wetenschapper niet hoe je dat echt heel goed kan onderzoeken. Ik vraag me dus zelfs af of je je daar heel erg op moet vastpinnen, maar het is wel iets wat enorme aandacht behoeft, want we zien dat het met jongvolwassenen eigenlijk nog weer wat slechter gaat dan met jongeren tot 18 jaar. Die jongvolwassenen van nu hebben toch allemaal de coronacrisis meegemaakt in hun puberteit.

Mevrouw **Mutluer**:

Helder. Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dan kunnen we naar het volgende onderwerp. Daarvoor geef ik collega Huidekooper het woord.

De heer **Huidekooper**:

Dank, voorzitter. Voordat we gaan inzoomen op de mbo-studenten, wil ik nog even beginnen met het fysieke onderwijs en het onlineonderwijs. We zien gedurende het onderzoek eigenlijk een tegenstelling ontstaan waarin kinderen zo veel mogelijk belang hebben bij het doorgaan van fysiek onderwijs, terwijl een deel van het onderwijspersoneel, ook vanwege zorgen over gezondheid, aangeeft dat het de voorkeur geeft aan onlineonderwijs. Wat kreeg u mee van dit dilemma?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, eigenlijk wat u schetst. Kijk, in zekere zin heb ik het als

Kinderombudsman makkelijker, want ik hoef alleen maar aan te geven wat de belangen van kinderen zijn. Het belang van kinderen is fysiek onderwijs. Maar ik hoef niet de afweging te maken wat dat voor het personeel betekent, wat dat betekent voor de algemene gezondheidszorg et cetera. Ik denk wel dat als je werkelijk, zoals het Kinderrechtencomité en het Kinderrechtenverdrag vragen, de prioriteit hebt gesteld om het onderwijs open te houden, je op andere punten andere keuzes gemaakt had. Dan had je ervoor gezorgd dat leerkrachten met voorrang gevaccineerd werden, zodat zij zich in ieder geval veilig konden voelen op school. Dan had je gekeken naar: hoe kunnen we ervoor zorgen dat ouders zo gefaciliteerd zijn, maar ook zo worden aangesproken dat op die manier verspreiding van het virus niet zal plaatsvinden? Je had dus een hele andere keuze. Vanuit het kinderrechtenperspectief had je gekozen voor: we laten kinderen zich ontwikkelen; dat gaat door. Dat is het kinderrechtenperspectief. Daar horen goed onderwijs ... Onderwijs is namelijk meer dan leren, hè? Als je kijkt naar de visie van het Kinderrechtencomité, dan zie je bijvoorbeeld dat onderwijs de functie heeft om bijvoorbeeld te leren met conflicten om te gaan en om met verschillende groepen kinderen in de samenleving om te gaan. Het gaat om al die brede ... Het gaat om talentontplooiing, van alles. Het is heel breed. Dat hebben we allemaal gereduceerd tot leren, maar onderwijs is ook spelen en onderwijs is ook ontdekken. Dat hebben we allemaal weggeschoven.

De heer **Huidekooper**:

Ik hoor helemaal wat u zegt, maar ik ben even nieuwsgierig naar het volgende. Ik schetste al dat dilemma tussen aan de ene kant zorgen over de gezondheid van leerkrachten en aan de andere kant kinderen die juist baat hebben bij fysiek onderwijs. We zien natuurlijk dat ook de onderwijsbonden eigenlijk beide belangen vertegenwoordigen, dat die zowel te maken hebben met de belangen van leerkrachten als die van kinderen en dat die soms ook op gespannen voet met elkaar staan.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja. Ja, dat ...

De heer **Huidekooper**:

Dus vandaar mijn vraag: zijn de belangen van kinderen – namelijk dat kinderen altijd belang hebben bij fysiek onderwijs – daarin voldoende vertegenwoordigd?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nee, die zijn niet voldoende vertegenwoordigd, maar wat ik probeer aan te geven is dat als je werkelijk dat recht op onderwijs ... Als je had gezegd "wat er ook gebeurt, het onderwijs gaat door", dan had je ook keuzes gemaakt om leerkrachten beter te beschermen. Dan had je misschien bepaalde leerkrachten helemaal niet voor de klas gehad vanwege hun eigen gezondheid of misschien vanwege andere dingen. Dan had je andere keuzes gemaakt. Maar omdat we nergens kinderen centraal hebben gesteld, is het uitgangspunt niet geweest: onderwijs blijft altijd open. Wat u schetst, is een dynamiek die is ontstaan omdat we dat niet voorop hebben gesteld. Die werkelijkheid was een andere geweest als we dat wel hadden gedaan, denk ik.

De heer **Huidekooper**:

Vandaar dat ik even van u wilde weten hoe die balans in uw ervaring in de praktijk was. Als u bijvoorbeeld sprak met organisaties die zowel de leerkrachten als de kinderen vertegenwoordigden, voor welk belang gingen zij dan meer staan?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ik denk dat het voor hen een hels dilemma was, omdat zij zich op beide punten niet gefaciliteerd voelden. Ik denk dat iedereen die voor de klas staat en iedereen die met onderwijs te maken heeft, vindt dat de belangen van kinderen voorop moeten staan, maar als ze ondertussen denken "ja maar, ik ben er ook nog" en "ik wil dit graag, maar ik loop risico's" wordt het een interne afweging. Mensen hadden niet in die positie moeten komen dat zij daarvoor kwamen te staan. Wij hadden in Nederland moeten zeggen: onderwijs blijft open en wij zorgen ervoor dat de mensen die het onderwijs geven of die daarmee te maken hebben, beschermd zijn, dat die zich veilig voelen en dat die zich comfortabel voelen; wij doen dat. Die keuze is niet gemaakt.

De heer **Huidekooper**:

Helder. Laten we dan maar even naar de mbo-studenten gaan. Ik zeg er bewust bij dat we vooral focussen op de mbo-studenten omdat die vaker nog onder de 18 jaar zijn en in de categorie kinderen vallen. Laat ik bij het begin beginnen. Wat waren de effecten, de gevolgen, die u ook op de wat langere termijn zag, bij mbo-studenten?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, het begon met diepe eenzaamheid. De kinderen met wie ik sprak ... Wij hebben op een gegeven moment de inventarisatie gedaan. De kinderen die ik sprak, waren kinderen die zeiden: ik heb mijn dag- en nachtritme omgegooid. En: twee of drie maanden lang heeft niemand aan mij gevraagd hoe het met mij gaat. En: ik heb gekozen voor een praktische opleiding en ik zit achter een scherm; hoe kom ik ooit tot een volwaardig diploma als ik alleen maar in de lucht heb zitten knippen? Of wat dan ook. Maar vooral die diepe eenzaamheid. Daar ben ik echt ... Kinderen die aangaven dat ze zich werkelijk steeds slechter gingen voelen. Er waren ook kinderen die aangaven: maar ik ga volgend jaar niet meer naar school. Het zijn namelijk voor een deel kinderen die een praktische opleiding doen, omdat ze ook wel graag willen werken. Ze waren bang voor de achterstanden die ze opliepen en dachten: als ik nou nog een jaar moet, en nog een jaar langer, dan gaat mij dat niet lukken. Maar met name de toename van mentale problemen ... Dat gaat echt om neerslachtigheid, om echt gewoon alleen maar de hele dag op je bed liggen, om wel digitaal onderwijs volgen maar de camera uitzetten. Het paste gewoon niet. Het paste op geen enkele manier voor deze kinderen.

Dan speelt ook nog mee dat mbo's vaak een regionale functie hebben. Er zijn er wat minder van. Kinderen komen uit een groter achterland. Dus of er nou 1,5 meter afstand was of niet, ze hadden ook hun sociale contacten minder dan kinderen die op een middelbare school zaten en toch bij elkaar in de buurt woonden. Mbo-studenten wonen niet altijd bij elkaar in de buurt, dus dat noemden ze ook. Maar ze noemden ook dat het gewoon niet mogelijk is om digitaal onderwijs te krijgen. Dan speelde ook nog mee dat ze juist een praktische opleiding zijn gaan doen, omdat digitaal leren of uit boeken leren wat minder bij veel van die kinderen past. Ze willen dingen doen. Ze konden niks doen. Ze zaten opgesloten.

Wat ik ook hoorde, is het volgende. Dat hoorde ik onder anderen van schoolleiders. Ik heb het dan over kwetsbaardere kinderen. Kijk, bijvoorbeeld kinderen met autisme of iets aanverwants vinden het best fijn dat ze eventjes uit die prikkelrijke omgeving zijn, maar ze sloten zich haast weer op in hun autisme, want ze kregen heel veel kans om alleen maar op zichzelf te zijn. Dat vonden ze van nature wel prettig, maar maakte juist dat zo'n beeld zich ook verdiepte. Daar maakten schoolleiders zich ook druk over.

De heer **Huidekooper**:

Deze groep, de mbo-studenten, had het dus in uw beleving heel zwaar. Dat had te maken met de leeftijd die zij hadden, denk ik.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

De heer **Huidekooper**:

Maar het had ook te maken met het feit dat zij praktisch aan de slag wilden

...

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

De heer **Huidekooper**:

... maar dat dit niet meer kon.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, en dat ze ook zwaar voelden: wat gaat mijn diploma straks waard zijn, als ik al die stages of die dingen niet gedaan heb? Maar ook: hoe snel kan ik mijn opleiding afronden? Binnen de mbo-groep heb je ook een ... Het is best een gemêleerde groep, maar ik wist van tevoren ook al dat er mbo-leerlingen zijn die bijvoorbeeld te maken hebben met armoede. Ze hadden geen bijbaantjes meer. Ze hadden van alles niet. Veel kinderen hebben moeite om de financiering rond te krijgen. Op het mbo gaat dat om meer kinderen dan op veel andere opleidingen in het voortgezet onderwijs. De stress kwam dus van alle kanten. Maar dat beeld van eenzaam, alleen, "niemand is in mij geïnteresseerd" en "zelfs mijn docent vraagt niet hoe het met mij gaat", was er heel sterk.

De heer **Huidekooper**:

Dat zijn schrijnende gevallen die zich bij u melden. Zoiets kan ik mij heel goed voorstellen. Naast de onderwijssluitingen zijn er meer maatregelen die de levens van kinderen en jongeren raken gedurende de tweeënhalf jaar die de coronapandemie ongeveer heeft geduurd. Ik heb het dan bijvoorbeeld over de avondklok, waardoor jongeren natuurlijk niet meer samen kunnen komen, maar ook beperkingen als het bijvoorbeeld gaat om samen sporten. Dus dat zijn maatregelen die dan, naast de onderwijssluitingen, ook optellen wat betreft de impact op kinderen. Kreeg u daar ook signalen over? Wat

waren van die andere maatregelen, dus niet de directe schoolsluitingen? Wat kreeg u daarover te horen van jongeren en kinderen?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, het ging op een gegeven moment over de toegangsbewijzen, 2G en 3G, die werden ingevoerd. We hoorden daar ook wel dingen over ...

De heer **Huidekooper**:

Welke maatregel vonden jongeren en kinderen het zwaarst? Waar kreeg u de meeste klachten over?

Mevrouw **Kalverboer**:

O, ze vonden het heel zwaar dat er geen activiteiten meer waren, dat ze niet meer samen konden sporten of dat ze überhaupt niet konden sporten. Dat is natuurlijk ook heel logisch, want mentaal kwamen ze meer onder druk te staan. Wat is dan de uitlaatklep voor wat je, ook thuis, meemaakt? Stel dat je het thuis niet fijn hebt. Die middelbaren scholieren zeiden ook: er is thuis meer ruzie. Dat zeiden ze eigenlijk best wel massaal. Dan ga je sporten en heb je toch de mogelijkheid om je frustratie, je energie, of wat dan ook, kwijt te kunnen. Dat kon niet meer. Dus dat vonden ze heel erg. Het fysiek zien van je vrienden, het missen van je vriendengroep, vonden ze ook heel erg. Jongeren vonden het ook moeilijk – ik denk dat dit in de media ook wel is uitgelicht – dat ze bepaalde ervaringen waarvan ze misschien al vanaf de basisschool gedroomd hadden ... In de middelbare schoolperiode begint het vrije leven een beetje. Dan ga je je afzetten tegen je ouders. Dan ga je de dingen doen die misschien niet helemaal mogen, maar die voor je ontwikkeling ontzettend belangrijk zijn: het experimenteren, en misschien zelfs af en toe de grenzen en de randjes opzoeken. Ze hebben het niet meegemaakt. Dat vormt je. Maar het was voor hen ook wel zo dat ze zeiden: we kunnen nooit terugkijken op zo'n soort jeugd. Als jij je eindexamen tijdens de lockdown hebt gedaan, dan heb je ook een aantal mooie dingen gemist. Dat zie je wel bij kinderen. Maar het gaat dus vooral over die steun en die vrienden. Ze zeggen ook: als er een nieuwe lockdown komt, dan moet er goed onderwijs zijn, dan moeten er activiteiten zijn. En veiligheid noemen heel veel kinderen, veiligheid in de breedste zin.

De heer **Huidekooper**:

Ik zou zeggen: hou dit vast. We komen namelijk nog op de toekomst en wat daarin anders zou moeten met het oog op de belangen en rechten van kinderen en jongeren. Dank u wel voor de antwoorden over dit onderwerp.

De **voorzitter**:

Collega Mutluer, heeft u op dit onderwerp nog aanvullingen?

Mevrouw **Mutluer**:

Nee, die heb ik niet.

De **voorzitter**:

Dan kunt u direct door naar het volgende onderwerp.

Mevrouw **Mutluer**:

Ik wil het nu met u hebben over de effecten van uw oproepen. U heeft net een aantal hele concrete dingen met ons gedeeld daaromtrent, want u heeft tijdens de coronaperiode heel veel brieven gestuurd en ook herhaaldelijk de oproep gedaan, ook via kranten, om het onderwijs open te houden of na sluiting eerder te openen. U deed dat steeds met dezelfde argumenten. Ik heb de artikelen voor me. Om even een beeld te geven: u zegt in een artikel uit 2022 dat maatregelen "dramatisch" zijn voor bepaalde kinderen. U heeft het ook over: enorme ongelijkheid, leerachterstanden en eenzaamheid. U zegt in april in Trouw dat u ziet dat het langdurig thuiszitten niet goed is voor de ontwikkeling en dat u ziet dat een aantal jongeren uit zicht verdwijnt. In mei 2021 zegt u: "Er voltrekt zich een stille ramp." Dat lijken mij best wel alarmerende uitingen van uw zijde, maar ik heb u ook heel duidelijk horen zeggen: deze rechten en zorgen ten aanzien van die kinderen zijn niet serieus meegenomen. U heeft ook gezegd: ik heb me misschien een beetje bescheiden opgesteld; ik heb niet met de vuist op tafel geslagen. U heeft die brieven aan de premier gestuurd. U heeft een gesprek gehad met minister Slob. U heeft de brieven ook gestuurd aan mevrouw Van Engelshoven. En u had contact met de heer Illy. Dat klopt allemaal?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, en Grapperhaus heb ik ook een brief gestuurd. Die ging niet over de scholensluiting, maar over kinderen met ouders buiten Europa die ze niet meer konden zien.

Mevrouw **Mutluer**:

Hoe kijkt u daarop terug? Er kwamen geen reacties op? Begrijp ik dat goed?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ehm ... Nou, nee. Op de brieven ... Wij hebben het ook geïnventariseerd. Op de zorgenbrief aan minister Van Engelshoven heb ik geen reactie gehad. Dat

was rond het mbo. Nogmaals, daarmee wil ik niet zeggen dat er niets is gedaan met de bevindingen, hoor, maar ik heb geen reactie gehad. Ik heb op de brief aan de minister-president met de oproep "heropening voortgezet onderwijs", van 17 februari 2021, geen reactie gehad. Ik heb een reactie gehad van minister Grapperhaus op het verzoek een algemene regeling te treffen voor ouders buiten de EU met een kind in Nederland. Daar heb ik wel een reactie op gehad, maar hij zei: ik wil die algemene regeling niet. Dus dat was niet iets waar positief op gereageerd is. Ik denk dat ik nog meer brieven geschreven heb. Ik heb de rapporten natuurlijk aangeboden. Dat gebeurde met aanbiedingsbrieven, ook dat onderzoek van 2020, ook aan de minister-president. Daar heb ik ook geen reactie op gehad. Daarin vroeg ik om dat wat kinderen vertellen mee te nemen in toekomstig beleid. Maar ik zie wel dat waar er eerst helemaal geen aandacht voor kinderen was, er in de loop van de pandemie wel meer erkenning kwam voor dat dit voor kinderen mentaal en ook op andere gebieden, zwaar was.

Mevrouw **Mutluer**:

Was er kantelpunt? Was er een moment waarop u dat iets meer merkte?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, ik denk vanaf ... Volgens mij kwam er bij de tweede schoolsluiting wel opvang voor kwetsbare kinderen. Toen we begonnen, was die opvang voor kwetsbare kinderen er nog niet. Dus op zo'n manier zag je wel dat het verschoof, maar in het algemeen en dus ook in de samenleving, en ik denk ook bij de regering, was het gevoel toch wel heel sterk: het is logisch dat wij dit van kinderen vragen. Dat was wat eronder lag.

Mevrouw **Mutluer**:

Waarom zou het logisch zijn om dit van kinderen te vragen?

Mevrouw **Kalverboer**:

Misschien heeft dat te maken met de positie van kinderen in het algemeen. Vroeger, heel vroeger, moest je als kind dankbaar zijn voor de opvoeding die je kreeg en alles. Dat loopt wel een beetje door. We verwachten dat van kinderen. Het was wel zo van: jullie brengen een groot offer, maar dat is nodig vanwege de algemene gezondheid of de gezondheid van de ouderen. Dat is, denk ik, wel een beetje de verhouding tussen ouders en kinderen, of tussen volwassenen en kinderen. Als je dat groter terugziet ... Wij hebben een Kinderrechtenverdrag, niet omdat je kinderen niet op andere manieren zou kunnen beschermen of omdat dit binnen mensenrechtenverdragen niet

zo is, maar omdat we het niet doen. Dat zie je overal doorheen. Kinderen zijn afhankelijk van volwassenen en het meeste kwaad dat kinderen wordt aangedaan, wordt hun aangedaan door volwassenen. Dat kunnen de ouders thuis zijn die hun kinderen op een bepaalde manier opvoeden, maar dat is ook gewoon hoe het in de wereld zit: oorlogen, alles ...

Mevrouw **Mutluer**:

Zijn kinderen daarmee altijd de dupe van ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Kinderen zijn altijd ondergeschikt! Het is mijn positie om op te komen voor deze kinderen. Ik heb inderdaad net gezegd dat ik misschien te bescheiden ben geweest. Maar ik denk niet dat ik te bescheiden ben geweest; ik ben te onmachtig geweest. Ik zie in dit alles dat ook ik als Kinderombudsman met alle inspanningen ... Wij hebben ons namelijk vol op dit dossier gestort en wij hebben iedereen van wie je een reactie had mogen verwachten ... Het is gewoon ook haast "onbeschoft" – zo zou ik het willen zeggen – dat je als Kinderombudsman geen reactie krijgt als je een minister-president, een vakminister, een minister aanschrijft en zegt: zo is het gesteld met kinderrechten in Nederland; ik verwacht van u minstens een reactie of een verantwoording voor waarom u keuzes heeft gemaakt die niet in het belang zijn van kinderen. Op een gegeven moment zijn je middelen uitgeput.

Mevrouw **Mutluer**:

Daar gaan we even op in, want die onmacht lijkt ik terug te lezen in een interview in mei 2021, waarin u zegt: "(...) iedereen vindt het erg, maar het heeft geen consequenties voor het beleid. Het wordt weggewuifd in de hele belangenafweging van het kabinet." U noemt het "onbeschoft" ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

Mevrouw **Mutluer**:

... en dat zijn geen malse bewoordingen ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Nee.

Mevrouw **Mutluer**:

... dat er niet wordt gereageerd op die alarmerende signalen die u in

meerdere opiniestukken, nieuwsbrieven et cetera geeft. Ik vroeg u eerder: had u geen medestanders?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

Mevrouw **Mutluer**:

Ik denk hierbij aan de VO-raad. Ik denk hierbij aan de heer Roscam Abbing, die de programmadirecteur was van COVID-19 en die dus ook naar de langetermijneffecten keek. Waren dat geen medestanders die met u optrokken?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nee, dat is niet op deze manier georganiseerd. Dan kom je misschien wel, en dat is het straks het onderwerp, bij de vraag: wat dan voor de toekomst? Maar we begonnen met een situatie waarin in alle belangrijke adviezen die naar de regering gingen het kinderrechtenperspectief niet zat. Ik weet ook van Károly Illy, die zichzelf dus heeft gemeld bij het OMT, dat wij wel gedeeld hebben ...

Mevrouw **Mutluer**:

Het is wel boeiend om te horen. Hoe organiseer je zo iets?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, maar dat zou je ... Kijk, wij zaten natuurlijk allemaal in de waan van de dag. We zagen ook allemaal ons eigen perspectief daarin. En ook wij moesten elke dag handelen op een nieuwe realiteit. Ik had dat kinderrechtenperspectief. Degenen met wie ik het meeste sparringcontact had, waren ... Ehm ... In het adviserende had ik het meeste contact met Károly Illy. In het wetenschappelijke veld had ik contact met wetenschappers om te staven: hebben we hierin hetzelfde beeld en klopt wat wij vinden? We stemden daarin wel veel af met scholen, met middelbare scholen, met de koepelorganisaties en zo, wat weer ...

Mevrouw **Mutluer**:

Maar om het even te snappen: we willen weten hoe dat dan ging. U zegt net: ik voelde onmacht, want het was niet goed georganiseerd. Dat zijn dan even mijn woorden, maar dat is hoe ik uw woorden interpreteer. Hoe had u contact met onder andere koepelorganisaties, met Roscam Abbing als programmadirecteur en ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Roscam Abbing? Daar heb ik helemaal geen contact mee gehad.

Mevrouw **Mutluer**:

En met de koepelorganisaties?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, als ik contact had, was het op mijn initiatief. Maar wat misschien ook wel een beetje lastig is ... Misschien had ik het wel ... Kijk, terugkijkend op wat je zelf had kunnen doen of kijkend naar wat je nu zou doen, zou je er nu vooral voor zorgen dat die gedragswetenschappelijke kennis en die kennis van de ontwikkeling van kinderen wél was meegenomen in zo iets groots. Het was er niet. Dat maakt mijn positie een beetje lastig, hè? Je hebt wel de positie dat je ook bevoegd bent over heel veel organisaties waarmee je zou moeten samenwerken. Die positie komt gewoon uit het feit dat je Kinderombudsman bent en ...

Mevrouw **Mutluer**:

Welke organisaties zijn dat?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, je kon moeilijk ... Als jij een soort helicopterview moet hebben, zeg maar, op hoe kinderrechten worden geïmplementeerd in Nederland en met welke rechten het goed gaat en met welke niet, kan je geen onderdeel zijn van de mensen die samen bedenken hoe het gaat en die daarin wel of niet kinderrechten schenden, want dan houd je toezicht op jezelf. Dat maakt de positie van Kinderombudsman een vrij unieke. Wat je gewild had – maar of ik degene was geweest die ... – was dat het maatschappelijk middenveld of iedereen die zich met kinderen bezighield zichzelf daarin georganiseerd had. Maar het kwam wel voort uit iets wat de overheid niet gedaan had, hè? Dus dit is meer een reactie op dat er nooit kinderrechten, kinderen, centraal hebben gestaan in al die organen die de regering adviseerden. Die zaten er niet in. Wat ik ook wel zie, is dat mensen zichzelf hebben opgeworpen, want er zijn andere teams geweest, zoals het Red Team. Mensen hebben zelf adviesorganen opgericht, maar ook daar is niet zo naar geluisterd, hoor. Gezondheid, fysieke gezondheid, is gewoon het narratief geweest. Dáár hebben we naar gekeken. Dát stond voorop. Ik denk dat ... Ik weet zeker dat ik de onmacht heb gevoeld, zo van: kinderrechten zijn niet belangrijk. Ik weet niet of ik meer had kunnen doen dan het uitdragen, want als zelfs de

media de kinderrechten niet belangrijk vinden, wie heb je dan nog als spreekbuis?

Mevrouw **Mutluer**:

Ik hoor u zeggen: de signalen die ik heb ontvangen, heb ik binnen mijn mogelijkheden doorgegeven via brieven ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

Mevrouw **Mutluer**:

... maar ik zie een middenveld dat zich niet georganiseerd had en als ik kijk naar de adviseurs van diegenen die uiteindelijk de afwegingen moesten maken, dan zat daar ook beperkte kennis dan wel ...

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja. Kennis rond kinderen zat er niet in. Er was één kinderarts. En ja, de medische wetenschap is toch iets anders dan de pedagogiek, de psychologie, de sociologie. Het zat er níét in.

Mevrouw **Mutluer**:

Maar uw brieven gingen ook naar de Tweede Kamerleden.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

Mevrouw **Mutluer**:

Die hebben een controlerende taak richting de bewindspersonen die uiteindelijk die afwegingen en die keuzes maken. Kunt u ons kort vertellen wat voor reacties u kreeg vanuit de Tweede Kamer naar aanleiding van de brieven en naar aanleiding van de alarmerende signalen die u via opiniestukken, artikelen, interviews en kranten gaf?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ik heb het niet geïnventariseerd voor dit verhoor, maar volgens mij geen. Volgens mij lag het daar ook ...

Mevrouw **Mutluer**:

Zag u uw input terug in debatten?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ehm ... Ja, dan zouden we erdoorheen moeten gaan, maar zover is mijn voorbereiding hierop niet gegaan. Ik heb bekeken: aan wie heb ik het gericht en heb ik daar formele reacties op gehad? Nee, vaak niet. Maar heb ik vervolgens wel gezien dat er meer oog kwam voor kinderen? Ja, dat wel. Maar als het gaat om de boodschap over kwetsbare groepen: dat is niet één eenduidige groep; we hebben heel veel kwetsbaarheden. Sommige kinderen hebben voordeel en andere kinderen hebben nadeel, en met de kinderen die het het moeilijkste hadden, hebben we iets gedaan. Zo is er nooit op gereageerd. Misschien was het in een tijd van een pandemie wel te ingewikkeld wat wij vroegen.

Mevrouw **Mutluer**:

Maar even voor mijn helderheid: brieven gingen in de cc naar de betreffende Kamerleden. U zei dat u daar vaak wel of vaak niet een reactie op heeft gehad.

Mevrouw **Kalverboer**:

Vaak niet.

Mevrouw **Mutluer**:

Daar heeft u vaak niet een reactie op gehad. U kunt zich niet herinneren of het in debatten is meegenomen.

Mevrouw **Kalverboer**:

Nee, dan zouden we nu echt debatten moeten gaan analyseren en bekijken hoe vaak de Kinderombudsman daarin voorkomt. Dat heb ik niet gedaan. Mijn herinnering gaat ook niet zover dat ik dat zo uit mijn hoofd weet, maar ik wil mensen niet tekortdoen. Misschien melden zich straks wel Kamerleden die zeggen: ja maar, ik heb dat meegenomen.

Mevrouw **Mutluer**:

Maar dan even naar u toe: het is niet zo dat u heeft gedacht ... Ik bedoel: u bent onafhankelijk.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja.

Mevrouw **Mutluer**:

Het is niet zo dat u dacht: ik nodig mezelf uit in de Tweede Kamer en ik ga met alle fracties in gesprek. Dat is niet gebeurd?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nee, dat is niet gebeurd. Maar eerlijk gezegd heb ik dat daarvoor en daarna nooit gedaan. Ik kom natuurlijk wel in vaste Kamercommissies, maar ik kom toch eigenlijk altijd op uitnodiging.

Mevrouw **Mutluer**:

En u bent niet uitgenodigd?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, ik nodig mezelf ook weleens uit, maar dan word ik niet ... Dat gebeurt niet altijd, hoor.

Mevrouw **Mutluer**:

U bent gedurende de gehele pandemie niet uitgenodigd in de Tweede Kamer?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nee, nee. Nee, maar niemand had kinderrechten echt in het vizier en als prioriteit. Ik zeg niet voor niets: het bungelde helemaal onderaan. Als we het al meenamen, dan – dat zie ik in de debatten voor een deel ook – werd er gezegd: we erkennen het, kinderen hebben het zwaar gehad en we hebben veel van kinderen gevraagd, maar het moest nou eenmaal; die schoolsluiting moest nu eenmaal. Maar die schoolsluiting hoefde niet. Als je had gezegd "we doen dat niet", had je andere keuzes gemaakt en had je groepen beschermd waardoor de gevolgen minder groot waren en dan hād je inderdaad ook tegen ouders gezegd: waag het niet om op dat schoolplein te blijven staan voor jouw eigen sociale contacten. Stel dat recht van kinderen op onderwijs voorop en dan heb je je als volwassene ook aan de regels te houden. Maar zo hebben we hier niet naar gekeken en dat hadden we wel moeten doen. Ik heb op dat moment alle dingen gebruikt waarvan ik dacht: zo heb ik nog invloed en zo kan ik het uitoefenen. En wat betreft de vraag wat er zou moeten gebeuren, denk ik dat je dit in de toekomst van tevoren moet organiseren en dat je dit niet moet overlaten aan ... Maar eerlijk gezegd: aan het begin van de pandemie was het, tot mijn verbijstering, ook wel zo dat er nergens iemand zat die ernaar keek met deskundigheid en

gewicht. Naar het OMT werd nog wel geluisterd. Maar nergens zat deskundigheid rond kinderen en kinderrechten.

Mevrouw **Mutluer**:

Dank u wel. Over de toekomst gaat mijn collega nog wat verdere vragen stellen. Voor nu geen vragen meer van mijn kant.

De **voorzitter**:

Dan kijken we eerst of collega Huidekooper op dit onderwerp nog aanvullingen heeft.

De heer **Huidekooper**:

Niet op dit onderwerp.

De **voorzitter**:

Dan gaan we naar het laatste onderwerp en daarvoor geef ik u graag het woord.

De heer **Huidekooper**:

Dank, voorzitter. Bij het laatste onderwerp zou ik met u graag nog even kort vooruit willen kijken, naar de toekomst. U heeft gedurende dit verhoor namelijk een aantal keren indringend aangegeven dat de rechten en belangen van kinderen niet hoog genoeg – u heeft zelfs weleens "onderaan" gezegd – op de prioriteitenlijst stonden. U gaf net al een voorzet, namelijk: je moet dit van tevoren goed organiseren. Laat ik daar gelijk op inhaken. We hopen het natuurlijk niet, maar stel dat er een nieuwe pandemie of een andere crisis uitbreekt. Wat zouden we nu moeten organiseren, zodat kinderrechten in een volgende crisis goed meegenomen worden in de besluitvorming?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, verschillende dingen. In mijn wet staat dat ik bij alles wat ik doe de visie en de belangen van kinderen moet meenemen. Dat geldt ook voor de regering, het parlement en de besluiten die zij nemen. Dus wat ik sowieso zou doen, is nu al bekijken of je een brede representativiteit van kinderen en jongeren kan organiseren. Dat moet je niet voor een pandemie doen; voor alle wetgeving en het beleid dat wij in Nederland maken moet je een beeld hebben van: welke kinderen worden hierdoor geraakt, hoe geldt het voor kinderen in het algemeen, welke specifieke groepen kinderen zijn er en hoe gaan we met hen in gesprek? Dat zou je nu ook moeten doen. Ik weet wel

dat er verschillende jongerenraden zijn en dat er van alles is, maar organiseer het zo dat je dat nu al op een representatieve manier hebt. Wanneer er iets speelt, kan je dan bekijken of je specifieke groepen kinderen extra moet uitnodigen.

De heer **Huidekooper**:

Dus jongeren- en kinderrepresentatie goed organiseren.

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, en dus ook van verschillende leeftijden, hè? Basisschoolleerlingen vanaf een jaar of 8 kunnen namelijk echt heel goed vertellen wat er aan de hand is. Dus neem dat mee. Voor nog jongere kinderen – ik noemde dat al – moet je kijken naar het volgende. Als kinderen zichzelf niet kunnen vertegenwoordigen, zijn er altijd anderen die dat wel kunnen. Er zijn mensen die iets kunnen zeggen over baby's of over kleuters. Je hebt soms bij kinderen andere middelen nodig dan alleen maar taal. Ik ga vanmiddag naar een presentatie van een film door kinderen gemaakt over hoe het is als jouw huis wordt neergehaald vanwege de bevingen. Daar kunnen kinderen hele goede dingen over zeggen, maar ze beelden ook uit. Dus organiseer dat nú, voor alle leeftijdsgroepen.

Dan: heb nu al aandacht voor groepen waarvan we weten ... Ik noemde twee groepen, hè? Dat waren kinderen die door de samenleving gevaar lopen. Dan kun je ook denken aan pesten. Dan kun je denken aan armoede. Dat noemde ik als voorbeeld. Daarbij zit het meer buiten. Dat gaat om de sociale positie buiten. En dat waren kinderen voor wie het thuis moeilijk is. Vraag universiteiten daar een beeld van te maken, zodat je die groepen ook echt vertegenwoordigt.

De heer **Huidekooper**:

Als u zegt "heb daar nu aandacht voor", bedoelt u dan: zorg dat die groep in ieder geval goed in beeld is? Wat bedoelt u precies met "heb daar aandacht voor"?

Mevrouw **Kalverboer**:

Ja, dat je weet welke kinderen ... We weten nu al welke kinderen kwetsbaar zijn. Stel dat er hier een natuurramp is, zoals een overstroming. We weten best welke kinderen we daarvoor moeten hebben. Denk aan de vraag: woon je in een verstedelijkt gebied of woon je op het platteland? We hebben het nu over een pandemie, maar denk na over welke groepen kinderen je bij

welke vormen van nationale narigheid, die je wel kan verwachten, moet hebben. Daar moet je naar kijken.

De Kinderombudsman heeft – dat is heel algemeen, hè? – een instrument waarvan het Kinderrechtencomité zegt: dat moet je op alle wetgeving en beleid toepassen. Dat is de kinderrechtentoets. Die kinderrechtentoets is nu ook verplicht voor alle wetgeving en al het beleid dat gemaakt wordt op het gebied van jeugdzorg en jeugdhulp. De Eerste Kamer heeft daar toen een motie over ingediend. Daar is die ingevoerd.

De heer **Huidekooper**:

Even voor de helderheid: was dat gedurende de coronapandemie?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nee, dat is nu. We hebben het over nu. Als jij wetgeving en beleid, als je altijd en alles, consequent toetst aan de vraag wat het voor kinderen en voor speciale groepen kinderen betekent, dan heb je je hele wetgeving en beleid nu al beter op orde. Maar daar hebben we het ook niet in zitten, dus dat moet je ook doen.

Ik noemde ook het volgende punt. Kijk, waar het in Nederland aan ontbreekt – dat heb ik bij minister Kuipers aangegeven – voor de pandemie en ook na de pandemie, is dat wij geen beeld hebben voor heel Nederland van hoe het met kinderen in Nederland gaat. Iedereen heeft z'n eigen instrumenten. We kunnen zo makkelijk op kwaliteit van leven en op bepaalde groepen al beleid maken. Nou, zoiets zou je ook ...

De heer **Huidekooper**:

U heeft nu een paar keer gezegd dat we die groep niet goed in beeld hebben. Wat zou er, vanuit uw expertise, voor nodig zijn om dat beeld wel te krijgen?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou, wij hebben allemaal goede universiteiten. Ik weet dat universiteiten vrijheid hebben in wat ze doen, maar als je ergens een opdracht of als je een ... Stel dat je met universiteiten, en het mogen ook hogescholen of het mbo zijn, bekijkt: hoe krijgen we nou een beeld van hoe het met kinderen gaat en hoe zorgen we er nou voor dat we eens één instrument kiezen voor al die verschillende onderzoeken en niet tig instrumenten die allemaal verschillend zijn, waardoor we groepen niet kunnen vergelijken? Dan heb je een beeld van hoe de kwaliteit van leven van kinderen in Nederland is, welke groepen

er zijn en op welke facetten wij een tandje moeten bijzetten of niet. Dat hebben wij niet. Ik heb toen wel een reactie op mijn brief gehad van minister Kuipers. Die heeft onderschreven wat ik daarin heb aangegeven, maar vervolgens heeft het kabinet dat wij hiervoor hadden, niets gedaan op het gebied van de vraag: hoe moeten we ons nu voorbereiden op een nieuwe pandemie en hoe zorgen we ervoor dat we wel in beeld hebben welke groepen kinderen extra kwetsbaar zijn en welke minder? Dus ik zou zeggen: kijk naar wat Kuipers aangegeven heeft en ga dat invoeren.

De heer **Huidekooper**:

Dank u wel. Dan tot slot, de allerlaatste vraag. We hebben ook met elkaar geconstateerd dat er jongeren of kinderen zijn, of mensen die toen jongere of kind waren en inmiddels niet meer, die nog steeds kampen met de gevolgen van de coronapandemie. Mijn vraag aan u is: hebben we voldoende aandacht voor die gevolgen, die ook nu nog steeds spelen? Wat zou u daarover mee willen geven aan de commissie?

Mevrouw **Kalverboer**:

Nou ja, twee dingen, en dat heb ik al een paar keer aangegeven. Van wat er nu speelt, is heel moeilijk vast te stellen of dat daadwerkelijk samenhangt met corona, want dat hebben wij nooit onderzocht. Ik zou dus beginnen met kijken of je toch nog onderzoek kan doen naar de relatie tussen corona en wat er bij groepen kinderen nu speelt, want dat is niet eenduidig. Dat komt – dat heb ik ook al eerder aangegeven – omdat wij geen kinderen hebben die geen corona hebben meegemaakt. Iedereen heeft corona meegemaakt.

Wat ik op dit moment zie bij kinderen, is dat ze zich ook zorgen maken over de toestand in de wereld. Dat het nu slecht gaat met kinderen heeft voor een deel ook te maken met de oorlogen die er zijn. Kinderen zeggen: volwassenen beschermen ons niet meer. Dus wat er corona is en wat er nu allemaal speelt ... Ik zou zeggen: laat die gedragswetenschappers die daar meer over kunnen zeggen ... Zoek dat uit. Zoek uit wat je daar met zekerheid over kunt zeggen en maak daar dan ook al beleid op, vooruitlopend op iets nieuws wat gebeurt. Wat ik wel zie ... Kijk, ik heb op een aantal punten gezien dat de overheid gefaald heeft. Dat zit 'm ook in het informeren van kinderen. Nou, dat zijn een aantal kinderrechten die je gewoon kunt ... Je weet nu meteen: zodra er iets ernstigs gebeurt, moet je kinderen daar goed over informeren. Informeer ze waar ze terecht kunnen als ze vragen of dingen hebben. Dat is niet gebeurd. Zo kun je wel meer ... Als je die 54 of 44 inhoudelijke kinderrechten bekijkt ... We weten wel dat kinderen

die specialistische zorg nodig hadden die zorg vaak niet kregen. Nou, op basis daarvan kun je wel zeggen: wat zijn nou echt de knelpunten geweest rond kinderen, waar moeten we op anticiperen, welke specifiek groepen moet je bekijken? Dat doe je toch door al die dingen langs een kinderrechtenmeetlat te leggen.

De heer **Huidekooper**:

Dank u wel voor het delen van uw inzichten en voor het delen van verhalen van kinderen uit die tijd. Dank u wel daarvoor.

De **voorzitter**:

Mevrouw Kalverboer, hiermee zijn we aan het einde gekomen van dit openbare verhoor. Ik verzoek de bode om de getuige naar buiten te leiden.

(Mevrouw Kalverboer wordt naar buiten geleid door de bode.)

De **voorzitter**:

Het volgende openbare verhoor door de parlementaire enquêtecommissie Corona vindt vanmiddag om 14.00 uur plaats, met de heer Paul Rosenmöller. Ik sluit de vergadering.

Sluiting 12.59 uur.